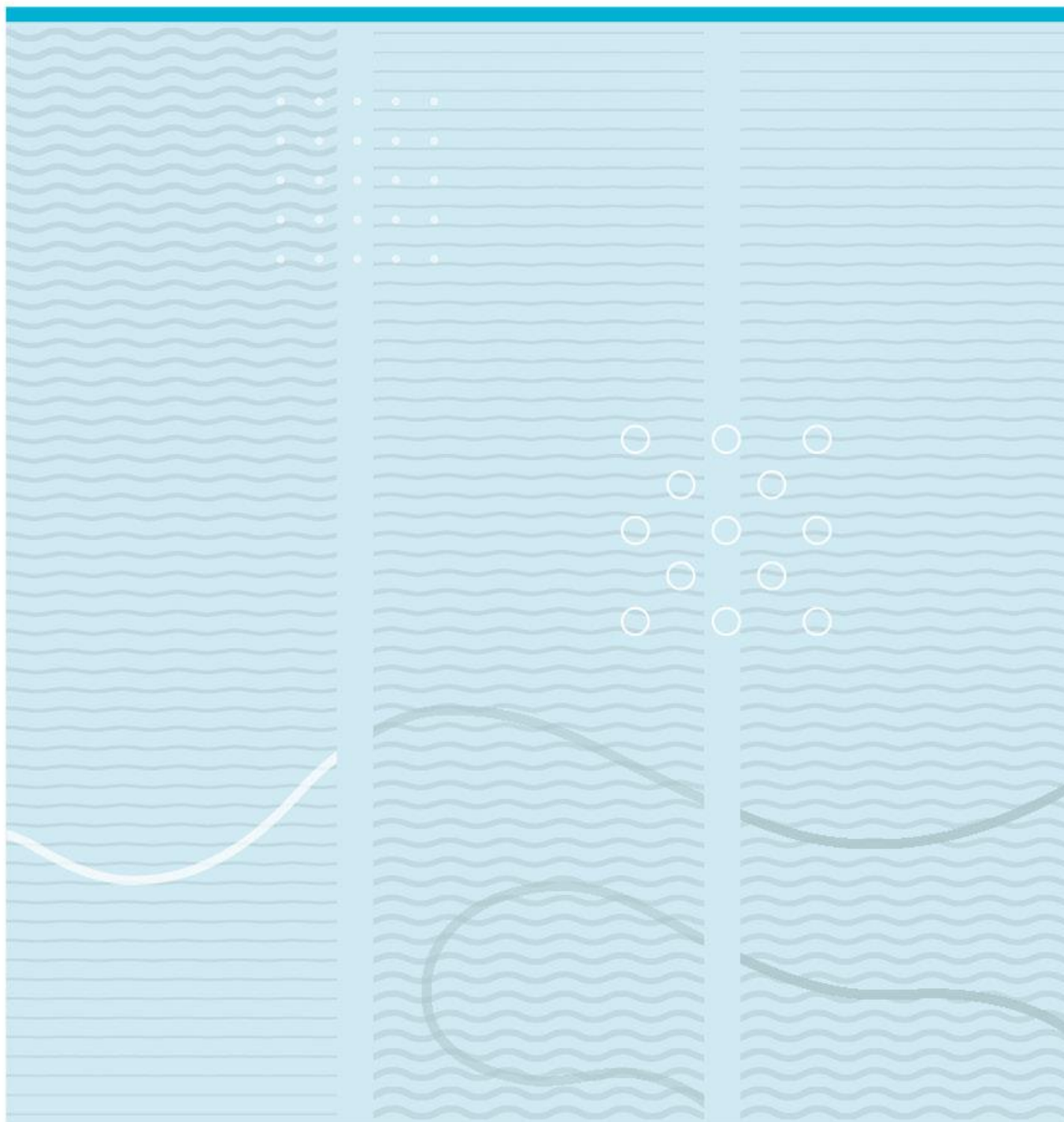

Vidar Ellefsen

Kjennetegn ved ressurssterke fosterfamilier.

- En utforskning av hvilke ressurser som karakteriserer fosterfamilier som lykkes - i et salutogent perspektiv

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for helse- og sosialvitenskap
Institutt for helse- sosial- og velferdsfag
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2021 Vidar Ellefsen

Sammendrag

Hensikten med denne masteroppgaven er å utforske hva som kjennetegner ressurssterke fosterfamilier, og hva de gjør for å lykkes i sitt omsorgsarbeid med barn. Det finnes en del forskning på ressurssterke fosterfamilier, forskning som blant annet har funnet ut at disse familiene er varme, rause og stabile, og inkluderer fosterbarna i hjemmet sitt (Hustad, 2017 s. 100) (Berrick, Shauffer, & Rodriguez, 2011 s. 277). Det er derimot lite forskning som viser til fosterhjemsarbeid med retning mot ressursorienterte teorier, som helsefremmende arbeid og den salutogene helsemodellen (Green, Tones, Cross, & Woodall, 2019) (Antonovsky, 1979, 2012).

Seks fosterfamilier ble intervjuet ved bruk av semistrukturert intervjuguide. Utvalget ble plukket ut av forskjellige barneverntjenester som vurderte disse familiene som ressurssterke. Informasjonen ble analysert gjennom Systematic Text Condensation - STC, beskrevet i Malterud (Malterud, 2017 s. 97-116). En kvalitativ studie ble valgt for å få vite mer om menneskelige egenskaper, erfaringer, opplevelser, tanker, forventinger, motiver og holdninger (Malterud, 2017 s. 31). Gjennom å velge denne metoden var målet å kunne ha mulighet til å gå i dybden sammen med fosterforeldrene i intervjuene, for i å innhente rikelig med relevant informasjon.

Funnene i denne studien viser hva de utvalgte fosterfamiliene mente var viktige ressurser i sitt fosterhjemsarbeid. Hovedfunnene i studien var at fosterforeldrene har ressurser til å skape sterke bånd og inkludere barna i familien. De mener det var en forutsetning for å lykkes med å utvikle barna til å bli jevnstilte med de andre familiemedlemmer, inkludert familiens egne barn. Fosterfamilien og fosterforeldrene var opptatt av å endre barnets adferd slik at barna kan fungere i familien og på andre arenaer. Fosterforeldrene oppga at det var tidkrevende, men givende å se barna endre seg og fungere godt i hverdagen. Det kom også tydelig frem at fostermødrene var de som stod for planlegging, tilrettelegging og ofte stod for den nære, myke omsorgen i familien. Fosterfedrene fremsto som flinke til å håndtere stressituasjoner, var ofte klare og tydelige i grensesettingssituasjoner og i møter. Parene opplevde å være gode til å støtte hverandre på forskjellig vis i hverdagen. Til slutt trakk fosterforeldrene frem egne ressurser til å samarbeide med hverandre og eksterne samarbeidspartnere som viktig for å lykkes med omsorgsopdraget.

Helsefremmende arbeid og den salutogene helsemodellen er teorier som er knyttet til hverandre ved å ha fokus på mennesker og gruppers ressurser. Teoriene blir behandlet separat i oppgaven, siden de har litt ulikt innhold. Noe som blir sett på i oppgaven, om helsefremmende orientering, er at

fundamentale grunnleggende rammer som det står om i Ottawa-charteret - som mat, husly, økonomi og et godt politisk styresett - er grunnleggende momenter for å ivareta fosterfamiliens ressurser til å utvikle barna. Videre kan det tenkes at man kan bruke setting og settingstilnæringer som tilnærming og arbeidsform for å styrke fosterfamilier og barnas ståsted ytterligere i fosterhjemsarbeidet. I den salutogene tilnærmingen til funnene kan det tolkes som at fosterforeldrene i studien hadde en sterk opplevelse av sammenheng (OAS). Fosterforeldrene ga informasjon om hvordan de gjorde hverdagen både begripelig, håndterbar og meningsfull. Det gjorde at de også hadde motstandsressurser som fungerte når de trengte dem, ved blant annet å regulere og sette grenser for barna og seg selv, vise kjærlighet, samarbeide godt innad i familien og utad mot samarbeidspartnere.

Ut fra mine funn bør det gjøres videre forskning på fosterhjemsarbeid i et salutogent og/eller helsefremmende lys, for å bidra til å skape bedre fosterhjem.

Nøkkelord: Fosterfamilier, fosterhjem, fosterforeldre, helsefremmende arbeid og salutogenese.

Abstract

The purpose of this master's thesis is to explore what characterizes resourceful foster care families, and what they do to succeed in their care of children. Research on resourceful foster care families has found that they are warm, generous and stable, and include the foster children in their home (Hustad, 2017 p. 100) (Berrick, Shauffer, & Rodriguez, 2011 p. 277). On the other hand, there is a lack of research that refers to foster care related work with a focus on resource-oriented theories, such as health-promoting work and the salutogenic model of health model (Green, Tones, Cross, & Woodall, 2019) (Antonovsky, 1979, 2012).

Six foster care families were interviewed using a semi-structured interview guide. The selection was selected from various child welfare services that rated these families as resourceful. The information was analyzed through Systematic Text Condensation - STC, as described in Malterud (Malterud, 2017 p. 97-116). A qualitative study was chosen to learn more about human characteristics, experiences, thoughts, expectations, motives and views (Malterud, 2017 p. 31). By choosing this method, the goal was to have the opportunity to research in depth along with the foster care parents in the interviews, to obtain enough relevant information.

The results from this study shows the selected foster care families thoughts of important resources in their foster care work. The main findings of the study were that the foster care parents have the resources to create strong bonds and include the children in their family. They believe it was a prerequisite for the success of developing the children to be equal to the other family members, including the family's own children. The foster care family and the foster care parents wanted to change the child's behaviour so that the children could function in the family and in other arenas. The foster care parents stated that it was time-consuming but rewarding to see the children change and function well in everyday life. It also became clear that the foster care mothers were the ones who were responsible for planning, facilitation and often responsible for the close, soft care in the family. The foster care fathers appeared to be good at handling stressful situations, were often clear and distinct in boundary setting situations and in meetings with children. The couples experienced being good at supporting each other in everyday life. Finally, the foster care parents highlighted their own resources for collaborating with each other and external partners as important for the success of the care assignment.

Health-promoting work and the salutogenic model of health are theories that are linked to each other by focusing on people and groups' resources. Since they have slightly different approach, the theories are treated separately in this thesis. What is being looked at in this thesis, on health-promoting orientation, is that fundamental basic frameworks as stated in the Ottawa-charter - such as food, shelter, finances and good political governance - are fundamental factors in safeguarding the foster care family's resources to develop the children. Furthermore, it is conceivable that setting and setting approach can be used as an approach and working method to additionally strengthen foster care families and the children's position in foster care work. In the salutogenic approach to the findings, it can be interpreted that the foster parents in the study had a strong experience of Sense of Coherence (SOC). The foster care parents provided information on how they made everyday life both comprehensible, manageable and meaningful. This meant that they also had resistance resources that worked when they needed them, among other things, to regulate and set boundaries for the children and themselves, being caring, cooperating well within the family and externally towards partners.

Based on my results, further research on foster care homes should be done in the light of a salutogenesis and/or health-promoting perspective, in order to contribute to creating better foster care homes.

Keywords: Foster care families, foster care homes, foster care parents, health promotion work and salutogenesis.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	1
Abstract	3
Innholdsfortegnelse	5
Forord	7
1 Innledning	8
1.1 Valg av tema	8
1.2 Hensikten med studien	9
1.3 Problemstilling	9
2 Bakgrunn for tema/ begrepsavklaringer	10
2.1 Barneverntjenestens mandat	10
2.2 Fosterhjemmets rammer.....	11
2.3 Tidligere forskning på hva som kjennetegner gode fosterhjem.....	13
2.4 Søkerord og søkebasert	15
3 Teoretisk forankring	16
3.1 Helsefremmende arbeid	16
3.2 Den salutogene helsemodellen.....	17
4. Metode	21
4.1 Valg av metode	21
4.2 Utvalget og begrensinger	21
4.3 Rekruttering av informanter.....	22
4.4 Utarbeidelse av intervjuguide	23
4.5 Intervjuene	23
4.6 Transkripsjon	24
4.7 Analyse av empirisk data	25
4.7.1 Helhetsinntrykk	25
4.7.2 Meningsbærende enheter	26
4.7.3 Kondensering - fra kode til abstrahert meningsinnhold	27
4.7.4 Syntese- fra kondensat til beskrivelse, begreper og resultat	28
4.8 Forskningsetikk.....	29
5. Resultater	31
5.1 Fosterfamilien og fosterforeldrenes ressurser	31
5.1.1 Skape sterke bånd	31

5.1.2 Inkludere barna i familien- hel ved	32
5.1.3 Fremgang i barnas utvikling	34
5.1.4 Fostermor - planleggeren, tilretteleggeren og gi omsorg	35
5.1.5 Fosterfar- tryggheten og altmuligmannen	36
5.1.6 Parsamarbeidet og samarbeidet med andre	37
6. Diskusjon.....	39
6.1 Oppsummering av resultater	39
6.2 Diskusjonen.....	40
6.2.1 Fosterfamiliens ressurser til å skape sterke bånd og inkludere barna i familien	40
6.2.2 Fosterfamiliens ressurser til å utvikle barna	42
6.2.3 Fosterforeldrenes ressurser og samarbeid med andre	47
6.3 Metodediskusjon	51
7. Konklusjon.....	53
7.1 Implikasjoner og videre forskning	54
Vedlegg 1: Vurdering fra NSD	58
Vedlegg 2: Informasjonsskriv	61
Vedlegg 3: Intervjuguide	64

Forord

De siste fire årene har jeg vært deltidsstudent ved Masterstudiet i helsefremmende arbeid, Universitetet i Sørøst-Norge. Studiet har gått parallelt med mitt arbeid som rådgiver i BUFetat. Takk til mitt arbeidssted. Takk til min avdelingsleder i fosterhjemstjenesten og de som innvilget søknad om videre studier hvert år. Takk for all støtte og tilretteleggelse for muligheten til å gjennomføre dette studiet.

Jeg vil gi mine informanter, som sa ja til å bli intervjuet, en stor takk. Dere tok vel imot meg og delte av deres erfaringer og opplevelser. Uten deres bidrag hadde ikke prosjektet vært mulig. Dere ga meg spennende og innholdsrikt materiale å arbeide med.

Takk til Tone M. Kristiansen, Maria Brynjulfsen og Vegard U. Ellefsen som har bidratt ved å se over oppgaven og kommet med konstruktive innspill.

Min veileder Birgit Brusletto fortjener en stor takk. Det har vært et privilegium å ha deg som veileder. Du har motivert meg, hatt troen på meg og prosjektet og gitt meg verdifulle bidrag frem til det ferdige resultatet. Takk også for at du har lest mine tekster og gitt dine konstruktive tilbakemeldinger underveis.

Til slutt vil jeg takke min kjære kone, Mette, som har vært tålmodig i mine fire studieår ved å la meg få lov til å bruke dager, kvelder og helger til å studere. Jeg gleder meg til å ha mer tid til kone, barn og barnebarn fremover.

Sandefjord, november 2021

Vidar Ellefsen

1 Innledning

1.1 Valg av tema

Etter å ha arbeidet mange år i fagfeltet med fosterfamilier og gjennomgått studiet helsefremmende arbeid, virker det spennende å utforske fosterfamiliers ressurser og helsefremmende arbeid i et ressursorientert perspektiv. I det legger jeg at helsefremmende arbeid presenterer måter å tenke helse, ivaretagelse og omsorg på. Sentralt er utvikling av helseprosesser fra mikro- til makronivå, og der det igangsettes prosesser hvor folk kan få økt kontroll over, og mulighet til, å forbedre sin helse (WHO, 1986). I forhold til å arbeide med fosterhjem kan det bety å forbedre fosterforeldrenes og barnas helse. Funnene i oppgaven vil forhåpentligvis bidra til å gi et bilde på hva fosterforeldrene gjør for å skape og utvikle god helse for barna og familien.

Fosterhjemsarbeidet er i dag knyttet til et kommunalt og statlig nivå (Regjeringen.no, 2007 s. 8, 9). Det er den kommunale barneverntjenesten som er fosterhjemmets arbeidsgiver og oppfølgingsansvarlig. Det statelige nivået, Barne- ungdom og familieetaten (BUFetat), er ansvarlig for å rekruttere fosterhjem og formidle barn til fosterhjemmene for barneverntjenesten. Tjenestene er nedfelt i lov om barneverntjenester og det er forskriftsfestet hva fosterhjem skal være og hvilke krav som stilles (Familiedepartementet, FOR-2003-12-18-1659, LOV-1992-07-17-100). Det er mange tjenestenivåer som mener «noe» om hva en fosterfamilie skal være og hvordan de skal løse omsorgsoppgaven. Bare innenfor den kommunale og statlige tjenesteveien er det flere nivåer, som statsforvalteren og BUF-direktoratet, for å nevne involverte. Ettersom det er lite forskning på fosterhjemsarbeid opp mot helsefremmende arbeid og salutogenese, kan denne oppgaven forhåpentligvis bidra til å belyse noen nye ressurser inn i fosterhjemsarbeidet.

Knyttet til helsefremmende arbeid er teorien om salutogenese (Antonovsky, 1996 s. 11). Teorien bygger oppunder det helsefremmede arbeidet om å ha fokus på ressurser i folket og miljøet, heller enn sykdomsforebyggende tekning. Den salutogene modellen viser blant annet til hvordan mennesker opplever stressorer sett i lys av opplevelse av sammenheng (OAS) og motstandsressurser (Antonovsky, 1979, 2012). Denne oppgaven handler også om å finne ut om «gode», «robuste» og «stabile» fosterfamilier tenderer til sterk OAS og se på deres ressursbruk i form av motstandsressurser. Gjennom å utforske mulige sammenhenger mellom funnene i denne studien og den salutogene modellen, kan det gis noen svar på hvor anvendelig salutogenese er i fosterhjemsarbeidet.

1.2 Hensikten med studien

Fra forskningsartikler fremkommer det at kjennetegn på gode fosterforeldre blant annet er at de er varme, kjærlige, fleksible, vennlige og uegoistiske (Berrick, Shauffer, & Rodriguez, 2011 s. 277) (Hustad, 2017 s. 100). Fosterforeldrene skal ha særlig evne og utfyllende menneskelige kriterier for å være et godt fosterhjem. Det står også i Lov om barneverntjenester og forskrift om fosterhjem at det skal rekrutteres familier med særlig evne til å bli fosterhjem (LOV-1992-07-17-100§4-22, FOR-2003-12-18-1659 §3).

I denne oppgaven er fokuset satt på å utforske fosterfamiliers ressurser som gjør at de lykkes i fosterhjemsoppdraget. Funnene som de ressurssterke fosterfamiliene formidler, vil bli sett i lys av helsefremmende og salutogent teori.

1.3 Problemstilling

For å utforske ressurssterke fosterfamilier blir problemstillingen:

Kjennetegn ved ressurssterke fosterfamilier

Følgende forskningsspørsmål stilles:

1. Hva trekker fosterforeldrene frem som viktige ressurser i sitt arbeid som fosterfamilie?

1.b Hva kan kjennetegne fosterfamiliens OAS?

Forskningsspørsmål 1.b er utformet på bakgrunn av at OAS kan ses på som en ressurs (Langeland 2009, s. 290). Av den grunn knyttes forskningsspørsmål 1.b til første forskningsspørsmål, som handler om å identifisere ressurser i fosterfamilien, heller enn til et forskningsspørsmål 2. To OAS vil bli belyst i denne oppgaven; personlig OAS og familie-OAS. Hva som skiller disse, vil komme frem i teori- og diskusjonskapittelet.

2 Bakgrunn for tema/ begrepsavklaringer

I dette kapittelet vil fokuset være på barnevernets og fosterfamiliens mandat og rammevilkår for å hjelpe og tilrettelegge for barn i fosterhjem. Videre vises det til kunnskapsstatus på feltet om å være gode fosterhjem for barn, og hva det innebærer. Til slutt presenteres det hvilke søkeord og søkebasen som har blitt knyttet til oppgaven og problemstillingen.

2.1 Barneverntjenestens mandat

Norsk barnevernsarbeid og fosterhjemsarbeid er stort sett styrt av lover, forskrifter og retningslinjer (Sundt, 2020 s. 48) I barnevernlovens § 1-1 om lovens formål, står det at barneverntjenesten skal sikre at barn ikke lever under forhold hvor deres helse og utvikling blir skadet (Familiedepartementet, LOV-1992-07-17-100). Barna skal få nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Barna skal også bli møtt med trygghet, kjærlighet og forståelse for å få gode oppvekstvilkår. Barneverntjenester er knyttet til kommuner og statsforvalter til departementsnivå. Det statlige barnevernet er tilknyttet barne-, ungdoms- og familieetaten (BUFetat), barne-, ungdoms og familiedirektoratet (BUFdir) som igjen ligger under barne- og likestillingsdepartementet (Sundt, 2020 s. 40).

Barneverntjenesten i Norge har myndighet gjennom lov om barneverntjenester til å sette inn frivillige forbyggende tiltak i familier, eller tiltak med tvang som må avgjøres i en fylkesnemnd for barnevern og sosiale saker (Familiedepartementet, LOV-1992-07-17-100 §§ 4-4, 4-12). Med andre ord skjer noen fosterhjems plasseringer med foreldrenes samarbeid og samtykke, andre med tvang. Ved frivillige plasseringer flytter barna inn i fosterhjem uten dom fra fylkesnemnda. Videre er planen i plasseringen, ofte at barna skal tilbakeføres foreldre etter kort tid. Samarbeidet mellom fosterhjemmet og foreldrene må da være tett og samværshyppigheten til foreldre/barn må være høy. Foreldrene har fortsatt omsorgsretten for barnet i frivillige tiltak. Siden en del av fosterhjems plasseringene skjer mot foreldrenes vilje, er fylkesnemnda lik en domstol (Familiedepartementet, LOV-1992-07-17-100 §§§§ 7-1,-3, 4-13). I fylkesnemnda avgjøres hvorvidt det offentlige barnevern skal overta omsorgen for barnet. Fylkesnemnda fastsetter også samværshyppighet og varighet for samvær mellom foreldre og barn. Foreldre kan én gang i året ta opp omsorgsovertagelsen og samværsrett i fylkesnemnda. Ved dokumentert livsendring og bedret livssituasjon for foreldre, kan barnet tilbakeføres foreldrene.

Det er barneverntjenesten som plasserer barnet som har ansvaret for å finne rett fosterhjem til barnet, men det er barneverntjenesten i kommunen hvor barnet skal bo som godkjenner fosterhjemmet (Inkluderingsdepartement, 2015-2016 s. 62).

Barneverntjenesten har ansvar for å følge opp fosterhjemmene (Inkluderingsdepartement, 2015-2016 s. 71). De har ut ifra barnevernloven et minimumskrav på å besøke familien fire ganger året. Barnevernet skal sette inn nødvendige tiltak i familien dersom barna eller fosterfamilien har behov for det. Barna får også utnevnt en tilsynsfører av kommunen som skal komme på besøk minimum fire ganger i året (Barne-, 2015). Tilsynsfører skriver etter hvert tilsyn en rapport til barneverntjenesten om barnas og fosterhjemmets fungering. Barneverntjenesten forhandler lønn til fosterforeldre ut fra barnas behov og fosterforeldrenes ordinære lønn fra arbeidslivet. Fosterhjemmets økonomiske ramme blir videre belyst i kapittelet «fosterhjemmets rammer».

2.2 Fosterhjemmets rammer

Sentralt i studiet er fosterfamilien. Dette er familier som tar til seg ett eller flere «offentlige» barn som skal vokse opp i deres familie (Backe-Hansen, Havik, & Grønningsæter, 2013 s. 11) (Falch-Eriksen, 2018 s. 10). Det vil si at familier får delegert daglig omsorg for barn av den kommunale barneverntjenesten for oppvekst. Som tidligere nevnt må fosterfamilien blant annet følge Lov om barneverntjenester og forskrifter som omhandler retningslinjer for å være fosterfamilie (Familiedepartementet, FOR-2003-12-18-1659; LOV-1992-07-17-100 § 4-22).

Ved utgangen av 2020 bodde 9450 barn i alderen 0 -17 år i fosterhjem (Bufdir, 2021). Det har vært en liten nedgang i fosterhjemsplasseringer siden 2017, da det var 10345 plasseringer av barn mellom 0 -17 år. Nedgangen kan skyldes at det har vært færre barn i tiltak og mindre omsorgsovertagelser de siste årene. Den kommunale og statlige barneverntjenesten har hatt økt fokus på tiltak rettet mot hjemmet de senere årene. Dette kan ha hindret at barn må flytte ut av sine hjem.

De fleste fosterfamilier gjennomgår opplæring gjennom PRIDE (Parent Resource for Information, Development, and Education) grunnkurs i BUFeat-regi over hele Norge (Sundt, 2020 s. 177). I opplæringen blir familien vurdert av fagrådgivere om de, som familie, er egnet til å ta imot barn som har vært utsatt for omsorgssvikt. Familien får også mulighet til å vurdere egen egnethet med tanke på å være omsorgsfamilie for barn med særlige omsorgsbehov.

Det finnes flere former for fosterhjem, men klart flest av de hjemmene som blir kalt «ordinære» fosterhjem (Inkluderingsdepartement, 2015-2016 s. 20, 21). Et ordinært fosterhjem har status som frilanser og kun en av fosterforeldrene skriver kontrakt med barneverntjenesten. Fosterforeldrene blir oppdragstakere og ikke arbeidstakere (Sundt, 2020 s. 257). Et fosterhjem skal være en omsorgsbasis for barnet og ikke en arbeidsplass for fosterforeldre. Ordinære fosterhjem har oftest fosterforeldre som er i arbeid før barnet flytter inn og som går tilbake i ordinært arbeid kort tid etter barnet har flyttet inn. Fosterforelderens mottar arbeidsgodtgjøring og utgiftsdekning for å ha barnet boende i familien (Falch-Eriksen, 2018 a. 14) (Barne- likestilling-, 2010 s. 11).

Fosterforelderens som har inngått kontrakten blir ofte frikjøpt av barneverntjenesten fra arbeid den første tiden for å bli bedre kjent med barnet og skape en stabil omsorgssituasjon (Sundt, 2020 s.257). Frikjøpets beløp tar som regel utgangspunkt i den aktuelle fosterforelderens lønn i sitt daglige arbeid. Ofte varer et frikjøp mellom tre måneder til ett år, avhengig av barnets behov. I noen tilfeller kan frikjøpet strekkes lenger.

Etter tiden med frikjøp får fosterforelderens arbeidsgodtgjøring og utgiftsdekning etter KS-satser (Sentralforbund, 2021). Rammen for lønn eller arbeidsgodtgjøring i 2021 er på kr. 8735,- i mnd. og arbeidsgodtgjøringen skal skattes av. Fosterfamilien får en utgiftsdekning i tillegg, gradert etter barnets alder. Utgiftsdekningen skal dekke barnets kostnader i hjemmet, er skattefri og ligger på mellom 5000 og 9000 kroner i måneden. Fosterforeldrene har full disponeringsrett over utgiftsdekningen. Lønn og utgiftsdekning blir regulert av Kommunenes Sentralforbund hvert år (Sentralforbund, 2021). I tillegg får fosterhjemmet disponere barnets barnetrygd og de kan få stønad av barneverntjenesten i tilfeller hvor folketrygden ikke dekker utgifter, som for eksempel utgifter til tannlege, lege, konfirmasjon, skole (Barne- likestilling-, 2010 s. 11, 12).

Som frilanser og oppdragstaker får fosterforeldre pensjonspeng for daglig omsorg inntil barnet er seks år. Det blir ikke utregnet feriepenge og oppdragstakeren får ikke økonomisk kompensasjon ved sykdom (Regjeringen.no, 2010). Fosterforeldre er i utgangspunktet ikke part i saker etter barnevernloven (Sundt, 2020 s. 235, 236). Derimot kan de få uttalerett ved spørsmål om tilbakeføring etter lov om barneverntjenester (bvl.) § 4-21 og partsrettigheter ved flytting fra hjemmet jfr. bvl. § 4-17. Utviklingen av fosterhjemmenes rammevilkår kan gi inntrykk av at de går mot mer profesjonelle hjem (2018:18, 2018 s. 64, 65). Det innebærer at fosterforeldre blir mer profesjonelle gjennom omsorgsoppdraget, med større ferdigheter og økt kunnskap om barn, samt at de økonomiske rettighetene blir mer like rettighetene i ordinære arbeidsforhold. Andre typer tiltak i

BUFetat, som beredskapshjem og familiehjem, har blant annet fått pensjons- og ferieordning gjennom forhandlinger med ulike fagforbund (Bufdir, 2019). Disse familiene er fortsatt på kontrakter, men har de fleste rettigheter som arbeidslivet har å by på.

Fosterfamiliene får barn som har opplevd foreldre som ikke har greid å utøve den daglige omsorgen (Backe-Hansen et al., 2013 s. 49). Mange barn kan ha opplevd overgrep, vold og foreldre med psykiatri og rusadferd. Flere barn har blitt traumatisert i sine foreldres hjem, et hjem som i utgangspunktet skulle være barnas trygge havn. Med tanke på disse barnas opplevelser kan det i mange tilfeller være krevende for fosterfamilien å møte barnas behov. Det stilles krav og forventinger til at fosterfamilien skal kunne «romme» barna på alle vis (Berrick, Shauffer, & Rodriguez, 2011 s. 277). Fosterfamilien skal kunne møte barna på det kognitive og sosiale nivået barna er. De må følge barna tett opp i det daglige. Et nært og tett samarbeid med barneverntjenesten, barnehage, skole og fritidsaktiviteter er en forutsetning for barnas utvikling. Tross det komplekse bildet av fosterbarnas bakgrunn og behov, i tillegg til knapphet på en del arbeidsrettigheter, er det mange familier som greier å skape et godt hjem og en normal fremtid for barna.

2.3 Tidligere forskning på hva som kjennetegner gode fosterhjem

Det ble i 2010 gjort opp en kunnskapsstatus på norsk, nordisk og europeisk forskning på barn og unge i fosterhjem (Backe-Hansen, Egelund, & Havik, 2010 s. 6). Det ble avdekket flere felt hvor det var mangelfull forskning. Et felt var å studere stabile fosterhjems plasseringer (Backe-Hansen et al., 2010 s. 76). Det ble gjort litteratursøk fra 2003 og frem til 2009 i rapporten. I den samme forskningsrapporten trekkes det frem en annen rapport med funn om vellykkede plasseringer av barn i fosterhjem. Den omhandler en større spørreundersøkelse hvor fosterbarn, fosterforeldre og sosialarbeidere får spørsmål om hva som skaper en suksessfull fosterhjems plassering (Ian & Kate, 2003 s. 871, 874). For at det skulle være en vellykket match mellom fosterbarn og fosterforeldre, var én grunn; hvor utfordrerne barnas adferd var etter innflytning og ville barna være under omsorg i fosterhjemmet. Den andre grunnen var fosterforeldrenes evne til å gi varme og om de var flinke til å møte barnas behov. Det tredje var om forholdet mellom fosterbarna og fosterforeldrene fungerte i det daglige. Viktige egenskaper som kommer frem i rapporten om fosterfosterfamiliene var at barna ønsket å bli elsket og oppmuntret i hverdagen (Ian & Kate, 2003 s. 875, 876). Fosterfamilien bør respektere barnas individualitet og deres opprinnelige familie. Basisen bør også være at familien gir kjærlighet, stabilitet og omsorg. Familien kan ikke gi opp barna under noen omstendigheter når omsorgssituasjonen er vanskelig.

Kunnskapsrapporten dannet grunnlaget for et 4 års forskningsprosjekt - fosterhjem for barns behov som var ferdigstilt i 2013 (Backe-Hansen, Havik, & Grønningsæter, 2013). Prosjektet tar for seg mange aspekter i forbindelse med at barn blir plassert i fosterhjem. Det ble ikke direkte stilt spørsmål om hva som skaper gode fosterhjem, men når det gjelder kriterier for at fosterforeldre skal oppleve støtte og hjelp, konstruerte forskerne tolv innsatser hvor de ønsker at fosterforeldre, saksbehandlere og ledere i barneverntjenesten krysser av for fire (Backe-Hansen, Havik, et al., 2013 s. 169). Tre av resultatene som ble synlig i rapporten var «Mer hjelp til å takle barnas adferd/reaksjoner» som de mener er den viktigste delen for å skape gode fosterhjem. Videre var det «Samtalegrupper for fosterforeldre» og «Flere kurs for fosterforeldre». Det å støtte fosterforeldrenes kunnskap, forståelse og ferdigheter, kan gi en god virkning på deres støtte ovenfor barna. Den samme gruppen er også enige om at det viktigste med langtidsplasseringer er at «fosterforeldrene integrerer barna fullstendig i sin familie, barna får hjelp til å bearbeide sin livssituasjon og at barnevernet følger opp plasseringen» (Backe-Hansen, Havik, et al., 2013 s. 173).

I 2017 kom en rapport fra Nordlandsforskning. Rapporten består av tre delprosjekter og et av delprosjektene er «Praksisfeltets erfaringskunnskaper om hva som er kjennetegn på gode fosterforeldre» (Hustad, 2017 s. 22). Forskergruppen har en undersøkelse hvor de bruker et spørreskjema som er basert på personlighetsteori og de bruker en kortversjon av «The Big Five Inventory» (Hustad, 2017s. 84, 85). Respondentene var ansatte i barneverntjenesten og de fikk også mulighet til å svare kvalitativt igjennom spørsmålet: Beskriv kort hva som kjennetegner varige stabile fosterhjem. I oppsummeringen kom det frem at kjennetegn på gode fosterforeldre var at de var utadvendte, varme, hensynfulle, vennlige, hjelpsomme, uegoistiske, planmessige, avslappede og takler stress godt (Hustad, 2017 s. 100).

Berrick og Skivenes (2012) undersøkte hvilke karakteristikk som kjennetegnet gode fosterforeldre i USA og Norge. Noen av funnene var: «Være deltagende med å integrere barna i den nye familien», «Å ta hensyn til forholdet mellom barnet, biologiske familie og fosterfamilien» og «Innsatser for å ivareta barnets utvikling og spesielle behov» (Berrick & Skivenes, 2012 s. 1958). Berrick, JD. Shauffer, C. & Rodriguez (2011) vil gi en bedre forståelse av fosterforeldrenes evne og kjennetegn på å gi omsorg av høy kvalitet. Kjennetegnene var at fosterforeldrene var fleksible, mottagelig for læring, medlem av et lag, kjærlige, interessert i å styrke familien og beredt på oppgaven. Adferden deres bar preg av å gi kjærlighet og støttende utvikling til barna, anerkjenne barna som fullverdige medlemmer av familien, tale på vegne av barna og barnas behov, styrke

barnas tilknytning til familien, verdsette rollen som lagspiller, vite når de skal be om hjelp (Berrick et al., 2011 s. 277). En tredje rapport ved Rodger, S., Cummings, A. & Leschied, A.W (2006), viser til funn som at fosterforeldre var motiverte av å være kjærlige foreldre til barna, og å redde barna fra mer skade. Det var også fem faktorer som gjorde dem fornøyde. To av faktorene var hvordan de så på teamarbeid og kommunikasjon, faktorer som de opplevde som viktige i sitt fosterhjemarbeid (Rodger, Cummings, & Leschied, 2006 s. 1129).

Fosterhjemfeltet er opplyst med flere forskningsartikler på hva gode fosterhjem er. Det bør være viktig for fosterhjemarbeidet å vite hva slags kvaliteter fosterfamilier bør ha for å kunne møte barnas kognitive og sosiale behov i hverdagen.

2.4 Søkerord og søkebaser

Det har blitt søkt på en rekke ord, både på engelsk og norsk, for å få frem aktuell forskning, aktuelle artikler og faglitteratur. Av søkerord har det vært brukt blant annet «Health promotion, foster care og salutogenesis» i ulike varianter som «health promotion and foster care, foster care and salutogenesis». Søkene ble også utført på norsk. Det var ikke treff på helsefremmende eller salutogene fosterhjem/familier. Andre lignende ord har blitt brukt i søket; som gode og stabile fosterhjem/familier/foreldre.

Av søkebaser har Orion, Idunn, Google Scholar, Pub Med og Google blitt benyttet, ved søk på søkerordene. Søkebasene har også blitt brukt til å søke opp aktuelle referanser fra relevante artikler eller litteratur, funnet i tidligere søk.

3 Teoretisk forankring

For å belyse problemstillingen i studiet, vil helsefremmende arbeid og den salutogene helsemodellen bli brukt som teori. Selv om teoriene har likhetstrekk med å fokusere på helse og ressurser, har de også ulike tilnærminger for å få frem ressursene i mennesker, grupper og samfunn. Derfor vil det bli gjort kort rede for helsefremmende arbeid i første del, og den salutogene helsemodellen i andre del av kapittelet.

3.1 Helsefremmende arbeid

Det finnes flere definisjoner på helse. En definisjon fra Verdens helseorganisasjon (WHO) sier noe om at «Helse er definert som en tilstand av fullstendig fysisk, psykisk og sosialt velvære og ikke bare fravær av sykdom eller lidelser» (WHO, 1946). Definisjonen er kritisert - noe som ikke blir omtalt her - men en slik definisjon viser at helse ikke kun omfatter fysisk sykdom. Hvordan man har det psykisk og i relasjon til andre, er også av betydning (Green, Tones, Cross, & Woodall, 2019 s. 10).

Begrepet helsefremmede arbeid ble første gang satt på dagsorden gjennom WHO's kongress i 1986, hvor Ottawa-charteret ble manifestert (WHO, 1986). Den inneholder også en definisjon på helse som viser til at god helse er en ressurs som gjør at mennesker individuelt, sosialt og økonomisk kan leve produktive liv. Helse er en ressurs i alles liv og en ressurs som gir motstand mot sykdom. For å fremme helse må det foreligge fundamentale betingelser som husly, mat, utdanning, fred, stabilt økosystem og sosial rettferdighet.

Charteret inneholder tre strategier og fem innsatsområder for helsefremmende arbeid (WHO, 1986) (Green et al., 2019 s. 22). Strategien «advocacy» skal fremme helse og rettferdig fordeling av helse. Den andre strategien «enabling» skal arbeide mot at enkeltindivider og grupper blir i stand til å påvirke egen helse. Den tredje strategien «mediating» skal få til samarbeid på tvers av sektorer og fremme helse i det politiske landskap. De fem prioriterte innsatsområdene har fokus på hvordan enkeltindivid, grupper, lokalmiljøer og samfunn kan få styrke og ferdigheter til å arbeide helsefremmende og helseorientert, og ikke bare arbeide med behandling, som tidligere har vært dominerende. Det fører mot en definisjon av helsefremmende arbeid.

Definisjonen er health promotion= health education x healthy public policy (Green et al., 2019 s. 3).

For å utvikle helsefremmende arbeid er det viktig med utdanning og opplæring innen helseaktiviteter. Mennesker bør ha fokus på helsearbeid for å nå frem politisk og for å få

gjennomslag for en god helsepolitikk. Det har vært avholdt flere kongresser i WHO's regi som har omhandlet helsefremmende arbeid og formet definisjonen av helsefremmende arbeid (Green et al., 2019 s. 20-26) (WHO, 2009).

Helsefremmende arbeid innebærer at man setter helsefremmende aktivitet inn i en sammenheng (Hanson, 2004 s. 93). Den helsefremmende aktiviteten kan bli satt inn i en setting og benyttes når to eller flere samhandler om en aktivitet som fremmer helse (Rønningen, Mittelmark & Hauge, 2003 s. 57). I settingen kan det arbeides mot å fremme helse på et avgrenset område. Mennesker lever i mange komplekse og ulike sosiale, kulturelle, økonomiske og politiske livssituasjoner som kan føre til helse og sykdom. Dermed må man arbeide med settingen som en settingstilnærming (Torp, 2013 s. 771). Eksempelvis har ikke settingstilnærming fokus på enkeltindividet, men er opptatt av å utvikle helsefremmende arbeidsplasser, skoler, sykehus og fengsler. Helsefremmende arbeid handler om å se årsaker til at det går godt, heller enn årsaker til at ting går galt. Det legges vekt på å se det positive; livskvalitet, helse og styrke, som gir de gode prosessene (Garsjø, 2018 s. 27). I stedet for å ha fokus på risikofaktorer, har helsefremmende arbeid fokus på å styrke beskyttelsesfaktorer som fører til god helse.

Helsefremmende arbeid må skje der barn og unge holder til (Skogen, Smith, Aarø, Siqverland, & Øverland, 2018 s. 14). De viktigste arenaene for å fremme psykisk helse og forebygge psykiske lidelser finner vi derfor utenfor helsetjenestene. For barn og unge er det familien, lokalsamfunnet, fritidsarenaen, barnehagen og skolen. I Ottawa-chartret beskrives lokalsamfunnet som den viktigste arenaen for å sette inn kollektive tiltak for helsefremmende arbeid (Lillefjell, Lindström, & Espnes, NR. 2/2017). Samtidig bør fosterforeldrene greie å utvikle barnas adferd i sitt hjem, samarbeide med andre og fungere på de samme arenaene som barna.

Den helsefremmende tilnærmingen har også flere likhetstrekk med den salutogene helsemodellen (Lillefjell et al., NR. 2/2017). Den salutogene tilnærmingen vil ha frem ressursene til individet, gruppen og lokalsamfunnet for å få deltagelse i aktiviteter som gjør det mulig å leve et godt liv. Den salutogene teorien har vært en stor bidragsyter til teorien basert på helsefremmende arbeidsforskning og praksis (Eriksson & Lindström, 2008 s. 190)

3.2 Den salutogene helsemodellen

I sin teori om salutogenese, introduserte Aaron Antonovsky et nytt syn på helse (Antonovsky, 2012 s. 16,17). Den salutogene modellen har en bredere definisjon på helse enn det patogene har. I den salutogene definisjonen av helse er det grader av helse som på et kontinuum, mens i patogenesen er

du enten frisk eller syk (dikotomt) (Antonovsky, 2012 s. s.27). På kontinuumet er man til enhver tid i bevegelse mellom helse på den ene enden og uhelse på den andre (Antonovsky, 2012 s. 27).

I kontinuumet kan man finne ut av om man beveger seg mot helse eller uhelse, og få en antagelse på hvor på kontinuumet man befinner seg. For å arbeide mot helse iverksettes aktiviteter for å skape bevegelse mot helse-enden av kontinuumet (Antonovsky, 2012 s. 27). Denne bevegelsen påvirkes av både stressorer og motstandsressurser (Antonovsky, 2012 s. 50). Mennesket utsettes for ulike stressorer, eller spenninger, livet gjennom. For å håndtere stressorer tar vi i bruk generelle motstandsressurser, som redegjøres for nedenfor. Så lenge spenninger vedvarer, utløses stress, men hvis spenningene oppløses kan helsen styrkes (Antonovsky, 2012 s. 36).

I den salutogene helsemodellen ligger en metafor om «livets elv» (Lindström & Eriksson, 2015 s. 23-25). Metaforen illustrerer at personer som blir dratt nedstrøms allerede opplever en risikoeksponering og helsen kan bli skadet, mens oppstrøms viser at personer svømmer i riktig retning og mot god helse. I delen hvor man dras nedstrøms handler det å om å beskytte seg, eventuelt bli kurert, og i verste fall sykdom/død. I oppstrømsdelen er det å forebygge, opplyse og fremme god helse det som er viktig. Dette kan skape velvære og livskvalitet.

Opplevelse av sammenheng står svært sentralt i den salutogene helsemodellen. Antonovsky sier, i sin definisjon av OAS, noe om menneskers ulike nivåer av varig og dynamisk tillit til at våre indre og ytre miljøer er forutsigbare – og om vår tro på at ting vil ordne seg på best mulig måte (Antonovsky, 1979 s. 123). OAS hjelper mennesket til å oppleve livet som begripelig, håndterbart og meningsfullt. Disse tre ordene utgjør kjernekomponentene i OAS (Antonovsky, 2012 s. 39-41). Begripelighet er en kognitiv funksjon som handler om måten vi oppfatter indre og ytre stimuli, og er en forutsetning for stresshåndtering. Håndterbarhet er en atferdsmessig funksjon som handler om hvordan vi håndterer møter med stimuli (Mittelmark et al., 2017 s. 97). Håndtering krever at man er motivert for å løse situasjonen. Meningsfullhet er den motiverende funksjonen som er selve drivkraften i livet (Antonovsky, 2012 s. 41). En person som har en god opplevelse av meningsfullhet, kan lettere møte utfordrende situasjoner og løse dem på en anstendig måte. Dette dreier seg om menneskets syn på livet, basert på livserfaringer, samt evnen vi har til å håndtere og mestre spenninger (Langeland, 2014 s. 12).

Problemstillingen har fokus på fosterfamiliens OAS. Studiet vil gjerne finne svar på hvordan fosterfamilien som gruppe kan bruke kjernekomponentene i OAS; begripelighet, håndterbarhet og

meningsfullhet som gruppeegenskaper og ressurser. Antonovsky mener det gir mening å se på en gruppes OAS, da også en families OAS, altså på primærgruppene, fremfor komplekse større grupper, som for eksempel legestanden (Antonovsky, 2012 s. 182). Han anser at det ikke gir mening å snakke om svak eller sterk OAS i en gruppe, med mindre man har en relativt stabil sosial kontekst og en kontinuitet i de sosiale betingelsene, som strekker seg over flere år. For hvert enkelt menneske er den sosiale tilhørigheten uløselig sammenflettet (Antonovsky, 2012 s. 183). Grupper med en sterk OAS vil ofte strukturere situasjoner - situasjoner som over tid vil styrke enkeltmenneskets OAS (Antonovsky, 2012 s. 185). En annen dimensjon i en styrket gruppe-OAS vil være måten gruppen håndterer stressfaktorer. Når gruppen konfronteres med stressfaktorer er det ofte gruppens OAS, og ikke enkeltmenneskets OAS, som er avgjørende for hvordan man håndterer spenningen (Antonovsky, 2012, s. 185). OAS er ressurser som ligger i alle mennesker, og en forutsetning for utvikling av generelle motstandsressurser (Lindström & Eriksson, 2015 s. 30).

Generelle motstandsressurser er et annet nøkkelbegrep i den salutogene helsemodellen og består av ressurser av både indre og ytre karakterer (Eriksson & Lindström, 2014 s. 71). Eksempler på indre ressurser kan være god støtte i familie, og ytre ressurser kan være de ulike tjenester som en kommune kan tilby. Slike ressurser kan bidra til styrking av opplevelse av sammenheng (Mittelmark, Bull, Daniel, Urke, 2017 s. 71). Antonovsky laget en oversikt over hva han la i motstandsressurser (Antonovsky, 1979 s. 103). Blant flere motstandsressurser er psykiske, kognitive og emosjonelle ressurser nevnt. Motstandsressursene kan fungere fra et individnivå til et makronivå. Det må foreligge minst fire motstandsressurser for å utvikle en sterk OAS; meningsfylte aktiviteter, essensielle tanker, kontakt med indre følelser og sosiale relasjoner (Lindström & Eriksson, 2015 s. 30). En forståelse av generelle motstandsressurser er at de utgjøres av de ressurser nettverket rår over og at man har grunn til å tro at disse vil kunne bistå personene når det trengs. Generelle motstandsressurser har to viktige roller i mestring, de hjelper til med å bestemme styrken i opplevelsen av sammenheng og de muliggjør bruk av spesifikke motstandsressurser (Mittelmark et al., 2017 s. 71).

Spesifikke motstandsressurser mobiliseres av situasjonsspesifikke hendelser som skaper spenninger (Mittelmark & Bauer, 2017 s. 10). Et eksempel i denne sammenheng kan være at fosterforeldrene kontakter barneverntjenesten for å få avlastning på grunn av barnas adferd. Fosterforeldre tar kontakt med barneverntjenesten for å få mindre fysisk og psykisk belastning på seg selv og øvrig familie. I det lange løp skal avlastningen føre til at fosterfamilien blir mer utvilt og rustet til å møte barnas behov igjen. På sikt skal da avlastningen opphøre og fosterforeldre og barna skal greie seg uten

denne aktiviteten. Mittelmark, Bull, Daniel & Urke viser til Antonovsky som sier at det er de generelle motstandsressursene som avgjør hvilke spesifikke motstandsressurser vi evner å ta i bruk (Mittelmark et al., 2017 s. 72). Utover dette beskriver Antonovsky spesifikke motstandsressurser i liten grad. I senere litteratur fremkommer det at samtidig mobilisering av generelle og spesifikke motstandsressurser tilskriver en sterk form for opplevelse av sammenheng (Forbech Vinje, Langeland & Bull, 2017, s. 33). Spesifikke motstandsressurser er tillagt større vekt i den salutogene modellen etter Antonovskys tid (Mittelmark et al., 2017 s. 72).

I mangel på et klart teoretisk grunnlag i Ottawa-charteret ble det en systematisk gjennomgang av den salutogene forskningen (Eriksson & Lindström, 2008 s. 190). Det ble sett på hvordan det salutogene rammeverket kunne støtte de filosofiske og praktiske intensjonene til Ottawa-charteret. Den salutogene modellen bidrar til utvikling av helse og livskvalitet, det vil si prosesser og utfallet av prinsippene for Ottawa-charteret. Den salutogene teorien er, som tidligere nevnt, et viktig bidrag til teorigrunnlaget for helsefremmende forskning og praksis.

4. Metode

I dette kapittelet redegjøres det først for valg av kvalitativ metode i delkapittel 4.1. Det presenteres kriterier for utvalg og begrensinger, og rekruttering av informanter i delkapitlene 4.2 og 4.3. Utarbeidelse av intervjuguide og fremgangsmåten i intervjuene blir gjort rede for i delkapitlene 4.4 og 4.5. Videre presenteres transkripsjon i delkapittel 4.6. STC- modellen og analysearbeidet blir utførlig presentert i delkapitlene 4.7 til 4.7.4. Mot slutten er verifisering lagt til delkapittel 4.8, hvor det i verifiseringsdelen blant annet reflekteres over egen forforståelse og posisjon som forsker. Siste delkapittel 4.9, tar for seg forskningsetikk.

4.1 Valg av metode

Kvalitativ metode ble valgt for å få vite mer om menneskelige egenskaper, erfaringer, opplevelser, tanker, forventinger, motiver og holdninger (Malterud, 2017 s. 31). Det kan spørres etter mening og en kan få forståelse av hvorfor mennesker gjør som de gjør. Metoden ble valgt fordi jeg ønsket få mest mulig informasjon gjennom mange fosterforeldre, i muntlig form. Det medførte også at jeg hadde mulighet til å gå mer i dybden, grunnet informasjonsrik innhenting av empiri. Den innholdsrike informasjonen fra fosterforeldrene ble analysert og omgjort til funn på hva som kjennetegner ressurssterke fosterhjem.

4.2 Utvalget og begrensinger

Et utvalg på seks fosterforeldrepar - til sammen 12 informanter - ble valgt for å kaste lys over problemstillingen og forskningsspørsmålene. Utvalget er fosterforeldrepar som har vært fosterhjem mellom to og 14 år. Parene hadde vært sammen fra fem år og opptil 35 år. Parene var med og uten biologiske barn og med ett eller flere fosterbarn. To familier var barnløse før de fikk fosterbarn, resterende familier hadde biologiske barn i familien. En familie ønsket barn sammen, etter å ha flyttet sammen etter tidligere forhold. Ikke alle biologiske barn bodde hjemme og noen hadde flyttet ut av naturlige aldersmessige årsaker. Tre av familiene hadde ett fosterbarn i familien, mens de andre tre familiene hadde to eller flere fosterbarn. Noen av fosterbarna var søsken. Det å ikke få egne barn var en motivasjon til å få fosterbarn for to familier. Alle familiene hadde stor motivasjon til å hjelpe barn som trengte omsorg og støtte. Ellers hadde familiene forskjellige motiver for å bli fosterhjem. Noen familier hadde gjennom flere kjente blitt oppfordret til å bli fosterhjem. At fosterforeldrene hadde gått PRIDE-kurs og tiden passet for å få inn et barn, spilte en rolle for flere å bli fosterfamilie. For noen var det å fortsatt være en familie viktig. De hadde tid og ville fylle husrommene som etter hvert ble tomme, når de eldre barna flyttet ut.

Utvalget av intervjuede familier ble begrenset til ordinære fosterhjem med og uten forsterkning. Grunnen til utvalget er at ordinære fosterfamilier skiller seg fra andre type fosterhjem som familiehjem, beredskapshjem og langvarige forsterkede fosterhjem. De andre hjemmene er familier som er mer profesjonelle gjennom lønnet omsorgsarbeid og tett oppfølging (Backe-Hansen et al., 2013 s. 12). Noen fosterfamilier i denne undersøkelsen var imidlertid forsterket fosterhjem, grunnet barnets behov. Som tidligere nevnt i oppgaven, når det gjelder ordinære fosterhjem, skal oppdragstaker etter en tid tilbake i sin primære jobb og hjemmet etableres som et ordinært fosterhjem. Spredningen av fosterhjem som ble intervjuet var fordelt mellom Vestfold og Buskerud.

4.3 Rekruttering av informanter

Etter at prosjektbeskrivelsen var godkjent av NSD og informasjonsskriv var utarbeidet til fosterforeldrene, ble det avklart med min avdelingsleder hvorvidt det var i orden å kontakte kollegaer og barneverntjenester i forskjellige kommuner (se vedlegg 1, 2). Avdelingsleder samtykket til det.

Et par kollegaer ble kontaktet og det ble utvekslet informasjon om ansatte i barneverntjenesten som kunne være behjelpelig med å få tak i informanter. Tre barneverntjenester ble kontaktet på telefon og det ble positiv respons fra alle. Informasjonsskriv til informantene og intervjuguide ble sendt på e-post til barneverntjenestene, som skulle sende dette videre til aktuelle fosterfamilier. Imidlertid tok det tid før jeg hørte noe fra barneverntjenestene. For å komme i gang ble to engasjerte fosterfamilier kontaktet. Disse familiene hadde gjennomgått videregående opplæring PRIDE-kurs, holdt av meg. Begge familiene svarte ja til å være med i studieprosjektet. Etterpå ble barneverntjenestene kontaktet og deres kontaktperson bekreftet at de fikk være med og at barneverntjenesten anså familiene som gode og robuste. De fire andre familiene ble til slutt formidlet igjennom barneverntjenestene.

Selv om det stod i informasjonsskrivet at fosterforeldrene skulle ta kontakt med meg, ble det likevel formidlet e-post fra kontaktpersonene i barneverntjenesten, hvor det ble oppgitt navn og telefonnummer til fosterforeldrene. Siden ingen fosterforeldre tok kontakt, ble dette tolket som en forventning om at jeg skulle ta kontakt med fosterforeldrene selv for å gjøre avtale. Det resulterte i at jeg ringte hver familie og gjorde en avtale. De bekreftet gjennom telefon eller på e-post at de ønsket å være med i prosjektet.

4.4 Utarbeidelse av intervjuguide

Intervjuguiden ble først utarbeidet av meg. Jeg ville ha spørsmål som kunne relateres til den helsefremmede og salutogene orienteringen.

Før første intervju med informantene, ble spørsmålene operasjonalisert ved å intervju to arbeidskollegaer, en fosterforelder og en ansatt i fosterhjemtjenesten i Vestfold. Fosterforelder er fosterfamilie til fire barn og driver også med opplæring av fosterforeldre i PRIDE-sammenheng. Fosterforelder er utdannet sykepleier og har hatt om helsefremmede arbeid og salutogene i sin utdanning. Den ansatte i fosterhjemtjenesten har arbeidet i feltet i over 20 år, og har god kjennskap til helsefremmede arbeid og salutogene. Begge gikk inn i rollen som testperson og ga verdifull tilbakemelding på intervju spørsmålene. Ved gjennomgang av spørsmålene ble endringer gjort. Noen spørsmål ble omformulert, nye spørsmål ble lagt til og andre spørsmål ble slettet (Se vedlegg 3).

Alle familiene fikk intervjuguiden i forkant av intervjuene for å skape trygghet og forutsigbarhet i intervjusituasjonen. Fosterforeldrene fikk muligheten til å forberede seg til sine intervjuer. Det resulterte i at alle fosterforeldrepårene var godt forberedt på intervjuet og alle familiene var engasjerte og ga mye informasjon.

I ettertid ser jeg at intervjuguiden kunne blitt ytterligere operasjonalisert. Noen spørsmål ble veldig like, men fosterforeldrene svarte likevel med nye setninger og innfallsvinkler på spørsmålene. Fosterforeldrene ble etter hvert gjort oppmerksomme på likheter i spørsmål underveis i intervjuet. Ordtaket å «presse mer saft ut av sitronen» ble brukt i intervjuene for å få ut mer informasjon av intervju spørsmålene. Ved å gjøre det på denne måten ble det mer dybde i de forskjellige svarene fra fosterforeldrene.

4.5 Intervjuene

Formen på intervjuene ble strukturerte, men til tider semistrukturelle. Ved strukturerte intervju er tema og spørsmål allerede lagt, mens ved semistrukturente intervjuer går temaer og spørsmål frem og tilbake (Johannessen, Christoffersen, & Tufte, 2016 s. 146). I intervjusituasjonen var intervjuguiden utgangspunktet for fremdriften i intervjuene. Ofte ble det, i intervjuene, stilt oppfølgingsspørsmål som passet inn for å utype og undre seg over hva fosterforeldrene formidlet. Intervjuene fikk frem en dialog der fosterforeldrene reflekterte og svarte på spørsmålene som ble stilt. Intervjuene foregikk i et fenomenologisk inspirert perspektiv. Med det menes blant annet at intervjuene innhenter beskrivelser av intervju personens livsverden, og deres fortolkninger av

meningen med fenomenene som blir beskrevet. (Kvale, Brinkmann, Anderssen, & Rygge, 2015 s. 46).

På grunn av Covid-19-pandemien ble den planlagte intervjusituasjonen drastisk endret. Planen var å intervju alle familiene hjemme hos dem om de ønsket det. Det ble gitt informasjon fra Universitetet i Sørøst-Norge om at det kunne foretas intervjuer på en elektronisk plattform, grunnet smittefare. Valget falt da på å bruke Teams, ettersom dette var et relativt kjent og brukt arbeidsverktøy i min arbeidssammenheng. En familie var ukomfortabel med Teams i utgangspunktet, men det var ikke mulig å gjennomføre intervjuet ved fysisk møte på grunn av regjeringens restriksjoner. Vedkommende ga tilbakemelding etter intervjuet at det hadde gått fint. Det oppstod ingen tekniske utfordringer i forbindelse med intervjuene i Teams. Det var jeg som inviterte fosterfamiliene inn til Teamsmøter. Tre intervjuer ble gjennomført i Teams, ett på fosterfamiliens arbeidssted og to på mitt arbeidssted. De tre intervjuene som ikke var i Teams, kunne gjennomføres ettersom restriksjonene ikke lenger var like strenge.

Begge fosterforeldrene ble intervjuet samtidig og det skapte ingen utfordringer i forhold til tid og deres aktiviteter. Intervjuene ble gjennomført i en én-til-én stil som blir beskrevet i Johannessen, Tuft og Christoffersen (Johannessen et al., 2016 s. 147,148). De fleste intervjuene ble gjennomført på dagtid og to av intervjuene etter arbeidstid. Det var ingen ytre forstyrrelser i intervjuene. I forkant hadde det blitt avtalt og avklart med fosterforeldrene hvor og hvordan de ønsket å bli intervjuet. Det ble gjort for at fosterforeldrene skulle få mulighet til å velge sin tryggeste arena å bli intervjuet på og de skulle være forberedt på hvordan intervjuet skulle foregå. Lengden på intervjuene var fra en til halvannen time.

Det ble vurdert å intervju biologiske barn og fosterbarn i tillegg til fosterforeldrene. Grunnlaget for vurderingen var å få et mer helhetlig bilde av fosterfamiliens ressurser, som kanskje ville gjenspeile seg i den helsefremmende og salutogene teorien. Men det ble ikke anbefalt av veileder grunnet at oppgaven da ville bli for omfattende for masterstudiet. NSD ville at det ble presisert i informasjonsskrivet til fosterforeldrene at intervjuet bare skulle handle om fosterforeldrene og ikke biologiske barn og fosterbarn (se vedlegg). På bakgrunn av råd fra veileder og eventuell tidsbruk for å få godkjenning fra NSD, ble intervju av barna i familien ikke iverksatt.

4.6 Transkripsjon

Etter at intervjuene av fosterfamiliene var gjennomført, ble intervjuene transkribert. Det fungerte godt å intervju begge fosterforeldrene samtidig, til tross for at de noen ganger kunne snakke i munnen på hverandre. Men som oftest snakket fosterforeldrene etter tur eller de utfylte hverandres

setninger. Alle intervjuene ble tatt opp ved hjelp av båndopptaker. Transkriberingen ble utført ved å skrive nesten ordrett av fra båndopptaker. Transkripsjonen ble tatt med videre til analysen.

I skriveprosessen ble fosterforeldrene anonymiserte ved konsekvent å bruke forbokstaven i navnene deres. Flere fosterforeldre snakket dialekt og i transkriberingen ble dialekten omgjort til bokmål. Nevnte fosterforeldrene sine biologiske barn eller fosterbarn for å beskrive en situasjon, ble aldri kjønn, alder eller navn brukt. Barna ble betegnet som biologiske barn, unger, barna, ungdommen eller fosterbarnet. Ingen historier om biologiske barn og fosterbarn blir referert til i denne oppgaven.

Jeg opplevde transkriberingen som viktig for å få et nært forhold til teksten, og et eieforhold til det som var skrevet ned og skulle analyseres.

4.7 Analyse av empirisk data

I analysearbeidet ble systematisk tekstkondensering (engelsk: Systematic Text Condensation- STC) brukt. Dette er en pragmatisk metode for tematisk tverrgående analyse av kvalitative data. Metoden står inngående beskrevet i Malteruds bok om «*Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag*» (Malterud, 2017 s. 97-116). Metoden som er beskrevet her, vil i det videre omtales som STC. Denne analysemetoden blir fulgt systematisk.

Det ble arbeidet induktivt, noe som innebærer at enkeltpersoner eller hendelser belyser forskningsspørsmålet og gjennom fortolkende tekst blir teksten abstrahert til å utsi noe mer allment. (Malterud, 2017 s. 113). Samtidig har det blitt arbeidet iterativt med de empiriske dataene. Med det menes å ikke bevege seg mekanisk og linjert fremover, men stadig å gå tilbake i analysen for å se etter nye mønstre eller for å underbygge de funn som allerede har blitt arbeidet frem.

Denne modellen har i utgangspunktet fire faser. Disse er; skaffe seg et helhetsinntrykk og en sammenfatning av meningsinnholdet, deretter koding eller kategorisering av tekstavsnitt, kondensering eller fortetting av teksten. Avslutningsvis en sammenfatning av materialet, for å utforme nye begreper og beskrivelser.

4.7.1 Helhetsinntrykk

Første steg i STC analysen var å opprette et dokument som fikk navnet «helhetsinntrykk». Så ble analysedelen «helhetsinntrykk» gjennomgått trinn for trinn og skrevet inn i dokumentet, før selve empirien ble satt inn i analysen. Fordelen ble at en kunne lese hva som skulle gjøres, trinn for trinn, og sjekke ut om analysetrinnet var gjennomgått når en analysedel var ferdig.

I den første fasen, ble alle intervjuene lest. Til sammen utgjorde dette 58 sider transkribert tekst, som dannet et helhetsinntrykk. Instruksjonen i analyseteksten tilsa at materialet ikke skulle struktureres, men heller gi et fugleperspektiv på informasjonen fra fosterforeldrene. Under gjennomlesningen ble det ført notater og skrevet ned undringer og refleksjoner som kom der og da. Da alle transkripsjoner var lest, ble alle stikkordene samlet pr. familie og familiene ble kategoriserte fra familie 1 til familie 6. Samtidig ble alle de samme undringer og refleksjoner samlet i et eget avsnitt for å få en opplevelse av oversikt og fange en intuitiv tanke om hva som kan være gjennomgangstemaer for disse 12 informantene.

Ut fra STC skal man begynne å begrense materialet ved å se etter 6 - 8 temaer som kan være aktuelle, for slik å finne meningsbærende tekst til neste analysetrinn. I denne fasen skal det utarbeides temaer som skimter problemstillingen i oppgaven.: Hva kan kjennetegne helsefremmende salutogene fosterhjem? Det skal lages en liste hvor temaene får midlertidige navn. Etter å ha lest alle intervjuene og notert, samt reflektert over informasjonen, ble følgende 8 temaer fremstilt: *Motivasjon - Familiens fellesskapsfølelse - Rollefordeling/deltagelse i familien - Selvstendige/ løsningsorienterte - Sosial støtte - Verdier og holdninger – Omsorgsegenskaper - Samarbeidsevner*. Dette var temaer som synes å gå igjen i deltakernes stemme under intervjuene.

4.7.2 Meningsbærende enheter

Et nytt dokument ble opprettet. Dette fikk navnet «Meningsbærende enheter». Etterhvert ble det nødvendig å opprette nye dokumenter med nye overskrifter i STC modellen, for å ha kontroll og skape system i analyseprosessen. I denne fasen skulle teksten gjennomgås på ny, linje for linje og få frem meningsbærende tekst som ville støtte opp under temaene som hadde blitt utviklet i fasen «helhetsinntrykk». Inndelingen av familiene fra 1 til 6 ble opprettholdt siden det virket strukturelt og naturlig å arbeide etter. Hver familie fikk sin inndeling av de 8 temaene hvor den meningsbærende teksten ble satt inn.

I følge STC er ikke all tekst meningsbærende enheter, men det er bedre å ta med for mye enn for lite i første omgang. De 8 forskjellige temaene ble merket med ulike farger i gjennomgangen av tekst i meningsbærende enheter. Fargekodingen gjorde det lettere å se hvor de respektive temaene var i transkripsjonen. Den meningsbærende teksten i transkriberingsdokumentet ble flyttet over i det nye dokumentet «meningsbærende enheter» og inn under de 8 forskjellige temaene og familiene. Fargekodene ble også stående igjen i hovedtranskripsjonen. Det lettet oversiktligheten ved overføring fra transkriberingen og viste hvilket fargetema informasjonen inneholdt når det under prosessen ble nødvendig å gå tilbake i analysetrinnet. Ved å merke den meningsbærende teksten

begynte kodingen. Ved å gjennomgå transkriberingen linje for linje, skilles det relevante fra det irrelevante og kodearbeidet tar sikte på å identifisere og systematisere meningsbærende enheter.

Da de meningsbærende enhetene var blitt kodet i temaene, ble det opprettet et nytt dokument som fikk navnet «meningsbærende merkelapper». Med kodegruppene skal en finne merkelapper som har noe felles. Kanskje viser noen kodegrupper ett eller flere «fenomener» som må sees på underveis, eller at det må utvikles nye temaer. Avsnitt for avsnitt ble gjennomgått i de meningsbærende temaenhetene, og det ble satt passende merkelapper på teksten. Et eksempel på en merkelapp var «planleggeren, tilretteleggeren og utføreren» på flere avsnitt om fostermor under temaet *rollefordeling/deltagelse*. Det ble mange merkelapper, da det var 24 sider meningsbærende tekst igjen.

Det neste skrittet ble å opprette et dokument som het «meningsbærende kodegrupper». Her skjedde to ting. Alle merkelappene ble samlet i egne, passende kodegrupper. Et eksempel kunne være flere uttalelser fra fosterforeldrene om at det var «viktig å være to om omsorgen». Det andre som skjedde var at kategoriseringen av materialet som lå på de forskjellige fosterhjemmene, ble brutt.

Inndelingen av fosterhjem fra 1- 6 forsvant. Nå var meningsbærende enheter blitt slått sammen og satt i kodegrupper, for å få en sterkere meningsbærende tekst å arbeide med.

Ved å reflektere og vurdere de nye sortere merkelappene, ble nye kodegrupper fra temagruppen dannet. Det ble til slutt *Familien som ressurser - Fosterforeldre som ressurs, Nettverk og instanser som ressurs, Barna i fokus*. Det meningsbærende materialet ble lagt inn de nye kodegruppene.

4.7.3 Kondensering - fra kode til abstrahert meningsinnhold

Det ble utarbeidet 4 kodegrupper med meningsbærende enheter. Den empiriske dataen ble redusert til et dekontekstualisert utvalg av meningsbærende enheter. For å få til kondenseringsprosessen måtte det lages 2-4 subgrupper under hver kodegruppe. Dette ble gjort for å få frem hovedaspekter tydeligere og skape flere muligheter for fortolkninger og tilnærminger. Deretter var det subgruppen som ble analyseenheten. Resultatene i subgruppene i min analyse: Kodegruppe 1: *Familien som ressurs*, med subgruppene: 1. *Sammen som familie*, 2. «*Veldig*» *selvstendige*, 3. *Verdier og holdninger i familien*, 4. *fokus på barna*. Kodegruppe 2: *Fosterforeldre som ressurs*, med subgruppene: 1. *Fostermors styrker*, 2. *gi omsorg*, 3. *ivareta seg selv*. Fosterfar hadde samme inndeling. Kodegruppe 3: *Familie og nettverk som ressurs*, med subgruppene: 1. *Nær oppfølging*, 2. *ekstern oppfølging*

Et viktig metodisk grep i STC i denne fasen er å lage kondensater, noe som innebærer å lage en kunstig tekst. Når kondensatet skal skrives, brukes «jegg» -formen. Teksten blir da abstrahert. Det

ble skrevet et kondensat på hver av subgruppene, som var fylt med samlede meningsbærende enheter. Det var viktig å være tekstnær og få frem informantenes samlede stemme. Kondensatet ble et arbeidsnotat som skulle brukes i resultatpresentasjonen i analysefasens fjerde og siste trinn.

Deretter ble gullsiter laget av det som stod i det abstraherte kondensatet. Meningen med gullsitat er å få kort frem hovedessensen i kondensatet og dermed gjøre kondensatet mer spisset. For å få presentasjonen empirinær har jeg i resultatkapittelet valgt å presentere virkelige sitater.

4.7.4 Syntese- fra kondensat til beskrivelse, begreper og resultat

I den siste analysefasen skal alt sys sammen. Analysen måtte rekontekstualiseres og syntetiseres fra hver enkel kodegruppe og subgruppe. I denne sammenhengen er det viktig at sammenfatningen er lojal mot informantenes stemme, at forsker tar ansvar som fortolker slik at lesere får tillit til - og forståelse av - resultatene. Resultatene må også stemme og vurderes opp imot den empirien resultatene opprinnelig kommer fra.

Det første skrittet ble å skrive en analytisk tekst i tredjepersons form. Dette for å få frem fortellerrollen som formidler kunnskap fra andre. Gjenfortellingene skulle avspeile ulik informasjon fra de forskjellige informantene, fra analyse og syntetisering. Gullsitatene ble også vurdert fra forrige analysedel opp mot den nye teksten, for å se om de samsvarte. Noen gullsiter ble kortet ned, da disse inneholdt flere elementer innad i sitatet som avvek fra hverandre.

For å følge STC-analysen skal funnene bli validerte opp mot de analytiske tekstene, resultat kategorier og den sammenhengen informasjonen er hentet ut fra. Det å gå igjennom de forskjellige analysefasene flere ganger, både fremover og bakover, og lese og fortolke tekst, har bidratt til å ivareta fosterforeldrenes fortellinger i intervjuene. At det er vanskelig å utfordre resultatet blir tolket som at utvalget av informanter har en ganske lik virkelighet og forståelse av det å fungere som fosterforeldre og fosterfamilie. De svarer veldig likt på intervjuguiden fordi de svarer på de samme spørsmålene, og fosterforeldrene beskriver mye av den samme hverdagen. Fenomener som avvek fra analysen, ville også blitt tatt med om de hadde blitt vurdert som viktige for problemstillingen. Den analytiske teksten og gullsitatene er tekstnære til det som ble sagt under intervjuene, med noen få endringer. Disse endringene ble kun gjort der informasjonen ble vurdert som gjenkjennbar.

4.8 Forskningsetikk

I det daglige er jeg rådgiver i fosterhjemtjenesten i Vestfold og rekrutterer fosterfamilier gjennom kursvirksomhet. I kursprosessen vurderes om fosterfamiliene kan anbefales som fosterhjem. Rådgiverne i tjenesten har en forforståelse av hva som er gode fosterfamilier. I mitt arbeid har jeg kontakt med familiene før de får barn i sine hjem, men jeg er ikke med når barna flytter inn i hjemmet og har ikke oppfølgingsansvar etterpå. Det er kommunal barneverntjeneste som har det ansvaret. I lov om barneverntjenester står det at barneverntjenesten skal foreta den endelige godkjenningen av fosterfamilien før et barn flytter inn (Familiedepartementet, LOV-1992-07-17-100 § 4-22). Tidligere har jeg arbeidet i barneverntjenesten, men kan ikke se noen ulempe eller dilemma ved å undersøke problemstillingen, da mitt arbeid i barneverntjenesten fant sted for 14 år siden. Kanskje kan det vurderes som en ressurs for oppgaven, at jeg gjennom mitt tidligere arbeid har inngående kjennskap til barnevernsfeltet.

For å ta fatt på forskningsstudiet måtte Norsk senter for forskningsdata (NSD) kontaktes. Det ble søkt om å få godkjent prosjektet siden studiet inkluderer blant annet personopplysninger (Jacobsen, 2015 s. 51) (vedlegg1). NSD stilte høye krav til lagring av materialet og til at fosterforeldre ikke skulle komme med opplysninger om fosterbarna. Løsningen var å lagre materialet til både lydopptak og oppgaveskrivingen på kryptert minnepinne. Minnepinnen var nedlåst i en boks, i en låst skuff på arbeidsplassen, der andre personopplysninger også oppbevares. Nøkkelen ble låst inn i en skuff hvor den andre nøkkelen til å bevare personopplysninger ligger. Den siste nøkkelen ble gjemt på et sted jeg ikke ønsker å oppgi. NSDs mal ble brukt på informasjonsskriv om forskningsoppgaven til fosterforeldrene (vedlegg 2). I skrevet ble det presisert at fosterforeldrene ikke skulle komme med opplysninger om barnet. Men, som nevnt i kapittel 4.6, for å få en sammenheng i fosterforeldrenes hverdag, ble det formidlet historier om hva som skjedde i hverdagen og hvordan de taklet det. I transkripsjonen utelot jeg alltid navn, alder og kjønn på barna. De ble omtalt som fosterbarn, barn eller unger i transkriberingen. Barnas navn ble aldri notert ned. Det var heller ikke fokus på barna i analysearbeidet, kun på fosterforeldrenes ressurser til å møte barna i hverdagen.

For å skille familiene og huske navnene brukte jeg forbokstaven på fosterforeldrene. Initialene ble beholdt på lydopptak og transkriberingsark, som ble lagret på den krypterte minnepinnen. I analyseprosessen fikk familiene et tall fra en til seks. Med andre ord ble aldri fosterforeldrenes fulle navn lagret under arbeidet med oppgaven.

I undersøkelsen med fosterfamiliene måtte det foreligge et informert samtykke (Kvale et al., 2015 s. 104). Familiene måtte få vite hva som var hovedmålet og hvordan forsker skulle gå frem for å få

frem resultatet. De måtte også få vite om eventuell risiko ved å være med i undersøkelsen. De fikk informasjon om at de kunne trekke seg når som helst under arbeidet med oppgaven og at de som skulle delta i undersøkelsen måtte delta frivillig. Barneverntjenesten tok kontakt med fire familier og de samtykket i å være med i undersøkelsen. Jeg tok kontakt med to familier som samtykket og ringte deretter barneverntjenesten for å få godkjennelse, noe som gikk i orden. Fosterfamiliene fikk informasjon om undersøkelsen både skriftlig og muntlig. Ved muntlig overlevering av informasjonen om undersøkelsen ble det sjekket ut om familien hadde forstått hva undersøkelsen gikk ut på.

Privatlivet til familiene må vernes om (Johannessen et al., 2016 s. 86). Familiene som ble intervjuet fortalte om seg selv og hvordan familien fungerte. Familien fikk en forsikring om konfidensialitet og det ble etterstrebet diskresjon. Det har ikke kommet noen tilbakemeldinger fra fosterforeldrene i ettertid når det gjelder usikkerhet om konfidensialitet. Gjenkjennbare ting som stedsnavn, deres dialekt og omskriving av aktiviteter ble gjort i transkripsjonen. All dialekt ble omgjort til bokmål.

Det må utøves varsomhet ved internettforskning (NESH 2018, s. 5). NESH har utarbeidet egne forskningsetiske retningslinjer for forskning på nett. Forskning via nett er underlagt de samme etiske krav som annen forskning, men siden opplysninger kan lagres, være søkbare og bli kopiert, må man være aktsom på området. Siden Covid-19 kom, ble det nødvendig å intervjuer fosterforeldrene via nettet. Det var naturlig å søke NSD om å få intervjuer fosterforeldrene på nett, enten via Zoom eller i Teams. Imidlertid kom Universitetet i Sørøst-Norge med en kunngjøring om at vi kunne intervjuer informanter på elektronisk plattform på grunn av smittefare. Intervjuene ble gjennomført i Teams, og det ble kun tatt lydopptak av intervjuene på båndopptaker. Bilde med lyd ble ikke tatt opp. I intervjusituasjonen var det i forkant blitt ryddet plass til å være alene og ikke bli forstyrret under lydopptak. Det samme gjaldt ved transkripsjon, slik at ingen kunne høre hva fosterforeldrene snakket om under intervjuet. Båndopptakeren ble lagret i samme boks som minnepinnen. Målsetningen var hele tiden at det ikke var nok å bare anonymisere familiene i den endelige rapporten, men også ha fokus på hvordan personopplysningene ble behandlet gjennom hele undersøkelsen (Kvale et al., 2015 s. 51).

5. Resultater

I dette kapittelet vil det bli presentert resultater fra analysen som skal gi svar på spørsmålene jeg stilte i kapittel 1.3, hvor hovedoverskriften var følgende:

Kjennetegn ved ressurssterke fosterfamilier?

Følgende forskningsspørsmål ble stilt:

1. Hva trekker fosterforeldrene frem som viktige ressurser i sitt arbeid som fosterfamilie?

1.b Hva kan kjennetegne fosterfamiliens OAS?

Funnene vil bli presentert ut ifra STC- modellens presentasjonsform, som det ble gjort rede for i kapittel 4, om metode. Familiens sitater vil bli referert som familien 1 til 6.

I fremstillingen av resultatene blir fosterforeldreparet referert til som «fosterforeldrene» der de har samstemmende svar. Der hvor de gir informasjon om hverandre, eller har egne synsvinkler blir de omtalt som fostermødre og fosterfedre. Denne løsningen er valgt for å forenkle oppgaven ved å ikke måtte bruke 12 fiktive navn på fosterforeldrene, noe som kunne blitt uoversiktlig.

Hovedoverskriften blir «Fosterfamilien og fosterforeldrenes ressurser», fordi både fosterfamilien og fosterforeldrenes ressurser er med på påvirke resultatene og arbeidet som fosterhjem. Under overskriften blir funnene presentert i underkapitler for å få et tydelig skille og ryddighet på funnene.

5.1 Fosterfamilien og fosterforeldrenes ressurser

5.1.1 Skape sterke bånd

«Det at vi er en familie med samhold og drar i samme retning gjør oss sterke . Ja, denne fellesskapsfølelsen i familien opplever vi som meningsfull» - familien 1.

Det kommer til uttrykk i sitatet at verdien av samhold i familien har et sterkt fokus. Fosterforeldrene og barna trives i hverandres selskap og fosterforeldrene fremsnakket seg selv og sine barn på en positiv og naturlig måte. Fosterforeldrene fremhever felleskap og at de har samme holdninger i familien. Fosterforeldrene opplever tett samhold mellom seg og barnas sine. Samholdet og felleskapet handler om å spise sammen, gjøre aktiviteter sammen, ha det moro og gjøre plikter sammen. Det er dette som gir livet mening, beskriver fosterforeldrene.

Her kan det se ut til at fosterforeldrene viser til felles ressurser, som verdier og holdninger som styrker dem selv og de andre i familien. Fosterfamilien påvirker hverandre gjennom felles

holdninger og verdier og det etablerer sterke bånd. Familien kan få en opplevelse av å styrke sin helse og trivsel gjennom samhold og felleskap rundt de dagligdagse gjøremålene.

«.....det er latterkulene. Det er middagen og det daglige. Gjøre lekser, gjøre det daglige, se utviklingen, se på gamle bilder sammen og se hvor langt barna har kommet nå. Så store barna har blitt nå. Se hva barna kan nå. Det er rett og slett bare de små tinga som gjør det meningsfullt. ...Hvis ungene har det bra så har jo vi det bra også. Ja, det er de små tingene der» - familien 6.

Familiene trekker frem at det er de små tingene i hverdagen som er meningsfullt for dem alle. De viser til aktivitetene, samspillet og relasjonen til hverandre og barna. Å få til samspill og gode relasjoner krever også at sterke bånd utvikles. Fosterforeldrene skaper meningsfulle aktiviteter som gjør at barna utvikler seg og får gode kognitive og sosiale ferdigheter.

5.1.2 Inkludere barna i familien- hel ved

«Vi er jo inkluderende, da altså. Barna som kommer hit, er her som hel ved. De er som våre kjødelige barn på en måte.... Når vi sa «oss» så spurte barna om at var det «oss» også? Ja, oss, vi er oss, vi er vi var det vi sa. Vi har tatt barna helt inn på en måte. Det er kanskje det viktigste» - familien 2.

Alle fosterforeldrene i undersøkelsen oppgir at fosterbarnet skal være inkludert i familien. Fosterforeldrene i familien 2. bekrefter det med at deres fosterbarn er deres gjennom å si at barnet er deres «hel ved» tvers igjennom. Det var også en annen familie som brukte det samme begrepet for å få frem hvor likestilt de stiller seg selv og sine egne barn opp mot fosterbarna. I sitatet formidler fosterforeldrene barnas behov for å få formidlet verbalt at de hører til familien. Samtidig har fosterforeldrene tatt barna helt «inn» i sin familie, noe som kanskje vil si at barna både opplever og føler at det har blitt inkludert og integrert i familien.

Noen fosterforeldre mener at det ikke går an å late som om de bryr seg om barna eller ikke. Barna vil merke med en gang om de er velkomne. Barna er i utgangspunktet ikke fosterbarn. De er barn, beskriver en fosterfamilie. Vi er en familie, sier alle fosterforeldrepårene, samtidig som de sier at barna også har en egen familie som de må ivareta for barna.

«Det er så enkelt som at de er fullt integrert. Sånn er det i vår familie. De er ikke her på besøk. Da de kom begge to, så hang det skilt på døra før de flyttet inn. Der stod navna på alle sammen første gangen de skulle hilse på oss. Jeg tror det er suksessfaktoren vår er at de blir behandlet likt alle våre barn. Vi håper ikke noen opplever forskjell, vi prøver» - familien 5.

Allerede før innflytting er det flere fosterforeldre som er i gang med å få barna til å føle seg velkommen til sitt nye hjem. Noen av fosterhjemmene beskriver at de ikke rakk å forberede dørschild, rom og forskjellig inventar før barna kom. Men de kastet seg rundt og fikk saker og ting raskt på plass. Familien i sitatet mener at det å behandle alle sine barn likt har vært en suksessfaktor for de innflyttede barna. I undersøkelsen fremkommer at det er helt naturlig for alle fosterforeldrene å sidestille barna med sine egne barn. Alle fosterforeldrene formidlet også at noe av suksessfaktoren med barnas utvikling er at fosterforeldrene har greid å integrere og inkludere barna i familien. Det at fosterforeldrene tar til seg barna både fysisk og psykisk, kan gjøre at oppveksten til barna blir en suksessfaktor.

«Så, ja sier vi ja til et barn, et sårbart barn, så er det viktig at barnet skal føle seg like mye hjemme som biologiske. Og det merker vi på måten barnet prater på også. Barnet luret ikke på hvor det skal være når det blir 18 år. Det er en selyfølge at barnet er hos oss, og vi skal passe barna til fosterbarnet når den tid kommer og det er kjempe viktig. Det kom frem ganske tidlig hvor hjem var i prosessen til barnet. Og det var hyggelig da» - familien 4.

I denne familien får fosterforeldrene bekreftelse på at barnet prater om at fosterhjemmet er hjemmet sitt. Barnet har lagt planer som strekker seg ut over 18 år og det inkluderer resten av familien. Det bør nevnes at i denne familien er det 2 biologiske barn som i begynnelsen syntes fosterbarnet tok mye plass da barnet flyttet inn i familien. I dag sier de biologiske barna, ifølge fosterforeldrene, at de ikke kan være foruten sitt fostersøsken og er veldig glade i sitt søsken. At biologiske barn og barn som flytter inn i en familie kommer overens, er sannsynligvis svært viktig for at barn skal bli inkludert i familien.

«Barna er et langtidsprosjekt. De skal gå på skole, få seg jobb, gi oss barnebarn og hjelpe oss når vi er 90 år» - familien 5.

For fremtiden formidler fosterforeldrene at barna skal holde seg friske og at de får seg en utdanning eller jobb, så de får muligheten til å skape seg en fremtid og greie seg økonomisk. Fosterforeldrene er ikke ferdige med «jobben» når barna er myndig, det er ikke noe alternativ. Men det viktigste for fosterforeldrene er at barna får det fint - sosialt og med seg selv. Det er en stor forventning om at barna skal være så godt integrerte i familien at fosterforeldrene og familien har kontakt livet ut. For fosterforeldrene er kontakten med fosterbarna et langtidsprosjekt. De vil støtte barna hele tiden, og det kan se ut til at det er en av grunnene til at barnet ser på hjemmet som sitt ordinære hjem. Når barna vokser til, kan det bli naturlig for fosterforeldrene og barnet å legge planer sammen, ut i fra barnas ressurser som er rettet mot fremtiden.

To av fosterhjemmene i undersøkelsen hadde ikke barn da de fikk et barn flyttet inn til seg, så de har ikke trengt å ta stilling til å likestille barn med egne barn. Felles for de to familiene er at de ønsket seg barn og motivasjonen for å få omsorgsansvar for barna var høy. Barna hadde lav alder da de flyttet inn i hjemmene. Fosterfamilienes svar fra transkripsjonen viser at barna har blitt godt inkludert i familiene ved å knytte sterke bånd i det daglige.

5.1.3 Fremgang i barnas utvikling

«Jeg opplever familien som stabil, trygg og forutsigbar, og vi har mye kjærighet.... I vår foreldrerolle kan vi stå i konflikter og sette grenser, men det er viktig å finne en balanse mellom konflikt og hva som er hyggelig» - familien 2.

Samtlige av fosterforeldrene mener at de har trygge, forutsigbare og stabile hjem med mye kjærighet. De årsaksforklarer at barna som opplever trygge, forutsigbare og stabile hjem utvikler seg i positiv retning og barna føler tilhørighet til dem. Det er viktig å vise varme og kjærighet for at barnet skal føle seg sett og elsket. Fosterforeldrene setter grenser og er strenge når det er nødvendig. De gir alle samtidig uttrykk for at det er viktig å finne en balanse mellom det som er konflikt og det som er hyggelig. Det viktigste er å finne det bakenforliggende i konflikten. Fosterforeldrene kan eksempelvis bruke familierådsmøter eller ha små opplæringskurs for barna for å øke barnas forståelse av en vanskelig situasjon. De ønsker hele tiden å opprettholde en god atmosfære i hjemmet.

«... det er hverdagen vår altså. De små gledene og det å se utviklingen hos fosterbarnet vårt. Fra den lille fugleungen som kom til oss som nå er en liddelig glad, positivt ja, sangstjerne, ja, barnet har utviklet seg så mye» - familien 3.

Det som er en viktig drivkraft for fosterforeldrene, er å se at det de gjør sammen med barnet virker i hverdagen. De som har hatt fosterbarn i mange år sier at det er en fantastisk reise å se livene til barna deres forandre seg, fra den gang barna kom til familien og til barna blir voksne. Å se de små stegene i utviklingen. Det tar tid, det er slitsomt til tider, men det er virkelig verdt det, mener fosterforeldrene. At barna får ut den beste versjonen av seg selv, er motiverende. Fosterforeldrene er derfor veldig opptatt av at barna skal mestre hverdagen og få mestringsopplevelser. Barna må få lov til å prøve seg ut hjemme og på andre arenaer. De legger vekt på at de må fokusere på det positive barna gjør, fremfor det negative. Å endre barnas adferd til det positive mener fosterforeldrene er meningsfullt.

«Det er nyttig å se at det vi driver med i hverdagen virker da. Det er jo det som driver oss fremover ellers hadde vi gitt opp for lengst, tror jeg. Å se våre egne og barnet utvikler seg i positiv retning da» - familien 1.

Å oppleve at barnas adferd og helse utvikler seg, er som sagt stor drivkraft for fosterforeldrene. Men det kan også virke motsatt hvis fosterforeldrene ikke får fremgang og respons på sitt omsorgsarbeid med barna. Ut fra sitatet kan det ligge et latent brudd i familien om ikke barnet får en god utvikling. Som tidligere nevnt er det en risiko for utflytting av barn når barna eller deres egne barn stagnerer adferdsmessige i sin utvikling. En annen grunn som kommer frem, er barnas adferd som gjør at fosterforeldrene trekker seg fra omsorgsoppgaven (Backe-Hansen, 2009 s. 14). Mye kan tyde på at fosterforeldrene bør få til å utvikle barna i positiv retning for å få en opplevelse av å lykkes og stå i omsorgsoppgaven.

5.1.4 Fosteremor - planleggeren, tilretteleggeren og gi omsorg

«Jeg er planleggeren og tilretteleggeren i det daglige med familie og aktiviteter. Jeg har kontroll på det meste... Jeg passer på at det blir litt kos og hyggelig og har den lille ekstra energien til å gjøre det lille ekstra jeg tror de setter pris på» - familien 2.

Det var slående likt at alle fostermødrene fremsto som planleggeren og tilretteleggeren i den daglige driften med familie og aktiviteter. De hadde oversikten over barnehage, skole, lekser og aktiviteter på fritiden. De fleste tok også på seg det huslige arbeidet innvendig. Fostermødrene opplevde å ha stålkontroll på det som skjedde i familien. De opplevde sin posisjon som viktig og balansert i forhold til at mannen hadde en annen rolle og andre gjøremål i familien. Noe av grunnen til deres posisjon, ifølge fostermødrene, kan være at de var frikjøpt av barneverntjenesten og at mannen fortsatte i sitt arbeide. De liker å ha det hyggelig hjemme og passer på at det blir kos, og har energien til å gjøre det lille ekstra som familien setter pris på. Én fosteremor arbeidet ved siden av. Hun opplevde at barna nå var integrert i familien og at det ikke var den store oppfølgingen av barna lengre. Barna fungerte stort sett som de andre barna i familien.

I undersøkelsen var det tydelig under intervjuene at fostermødrene hadde en sterk posisjon i familien i forhold til planlegging og tilrettelegging. Noe kan skyldes frikjøp fra arbeidsplass, men de utstrålte også styrke og en oppfatning av å ta vare på seg selv og de andre i familien i intervjuet. Det kan se ut som at fostermødrene skaper rammene i hjemmet. De tar vare på basisbehovene, som at alt er rent i huset og at klærne er vasket. Ofte står de for innkjøp av mat og klær til mann og barn. Det var mer jevnstilt når det gjaldt hvem som laget maten. En fosteremor i intervjuet sa at «jeg har vært med på å bygge vår garasje gjennom å ta vare på familien og barna i det daglige». Mannen hadde da fått mye skryt av andre for å bygge garasjen. Fostermoren hadde ikke fått skryt for

omsorgsrollen hun hadde hatt i byggeperioden, men hennes mann og hun var helt innforstått med at garasjebyggingen hadde vært et samarbeidsprosjekt. Fostermodrene er opptatt av å gjøre det «lille» ekstra som gjør det hyggelig i familien, som å overraske med en liten gave, lage en god kake eller lage vafler med varm kakao og kaffe for å kose seg.

«(Han)...hun er veldig omsorgsfull da. Og så har hun en veldig intuisjon, særlig når vi ser at barnet sliter. Så er det nesten uten unntak hennes intuisjon som har løst det. Og så har vi greid å stikke hull på den byllen» - familien 1.

Som omsorgsperson beskriver fostermodrene seg som omsorgsfulle og kjærlige. Alle fosterfedrene bekreftet det. De fleste fostermodre oppgir at de er følsomme og intuitive og merker fort om det er noe med barnet. Fostermodrene opplever seg til stede for barnet, og gir mye trøst til barnet. En fostermor sa at hun ville være en trygg havn for barna og familien. Fostermodrene opplever det som viktig å samarbeide med mannen og finne løsninger sammen med ham.

5.1.5 Fosterfar- tryggheten og altmuligmannen

«(Hun)...han vil alle det beste. Han er så snill at jeg iblant sier at han ikke må være så snill. Og så er han huslig og «handy». Så er han 120 % tilstede og gjør alt det han kan for å støtte meg og fosterbarnet. Ja, er med på å skape et godt familieliv» - familien 3.

De fleste fostermodrene oppgir at livspartneren stort sett er blid og i godt humør. Samtidig kan han være tydelig og konsekvent i dialog med barna når han setter grenser. Ofte er det han som også er klar og tydelig i møte med barneverntjenesten eller i møter med andre instanser. I hverdagen kan han følge opp morgen- og kveldstell, når han arbeider på dagtid. Alle fosterfedrene følger opp barna i skolepliktig alder ved å kjøre barna til og fra aktiviteter, delta på deres aktiviteter og gjøre lekser med dem. Han liker å være til stede for familien og er den som ordner «oppussing» i huset og det tekniske for sin livspartner og barna. Mange av fosterfedrene er i arbeid på dagtid. Flere fosterfedre opplevde at jobben var en rekreasjon og ivaretagelse av seg selv, når omsorgsoppgaven var stor. De var likevel klare for å avlaste og støtte sin partner etter arbeidstid, uansett hvor hektisk de hadde hatt det på jobb. De trives best hjemme sammen med familien og henter mest krefter der, i tillegg til individuelle interesser som båt, motorsykkel eller leke og mekke med elektriske biler m.m.

«(Hun)...det er alltid oss først. Så har han en så ro og så takler han ganske bra når jeg er irritert på han. Kan alltid stole på han, er fullstendig trygg på han og fullstendig tillit til det han sier og gjør. (Han) Ja, det er en ro, en trygghet, og ja en stabilitet Jeg har en ro da. Så ja, den trygge gode favna. Det er ikke så mye opp og ned» - familien 6.

Fosterfedrenes rolle i familien utfyller mye av fostermors oppgaver i hjemmet. Han tar de oppgavene som kreves for at familien skal fungere fullt ut. Han har en sterk tilknytning til familien og ser mening i å stille opp for sin livspartner og barna i hverdagen. Mannen i fosterhjemmet er opptatt av å skape et godt familieliv og være støttespilleren til sin livspartner. Han er ofte den rolige, den som balanserer situasjoner som skjer i hjemmet. Det var flere fosterfedre som opplevde å ikke bli så stresset og følelsesmessig revet med når det oppsto situasjoner i hjemmet, som sin livspartner ble.

5.1.6 Parsamarbeidet og samarbeidet med andre

«Vi har hatt lite trøbbel opp mot barnevernet og det har vært lite å sette fingeren på. Vi har en god tone med foreldrene også. Ja, det har ikke vært noe problem. Vi har vært veldig nøye på å ikke snakke ned foreldrene. Har det vært noe positivt så har vi prøvd å løfte det frem» - familien 2.

Fosterforeldrene synes det er godt å ha en barneverntjeneste å lene seg på og ta en telefon til. De oppgir at dersom de skal fungere som fosterhjem må de være gode til å samarbeide. Alle fosterhjemmene i denne undersøkelsen hadde god erfaring med å samarbeide med barneverntjenesten. Det var to familier som hadde opplevd forskjellige barneverntjenester og med den ene barneverntjenesten hadde samarbeidet vært vanskelig. Når samarbeidet ikke fungerer kan barneverntjenesten oppleves som en propp i systemet. Det oppleves at barneverntjenesten ikke har ressurser eller tid til å følge opp familien. Samarbeide med skolen fungerer stort sett bra. Har det vært vanskeligheter har barneverntjenesten hjulpet fosterforeldrene i skolekontakten.

De fosterforeldrene som har hatt kontakt med helsesøster, PPT og BUPA opplevde samarbeidet som godt. Alle fosterforeldrene opplever å samarbeide godt med barnas foreldre. De viser respekt og ivaretar foreldrene for barnas skyld. Viser foreldrene god oppfølging av barnet, formidler fosterforeldrene i denne undersøkelsen at de roser foreldrene positivt ovenfor barnet.

«...for det har vi jo sett at det er veldig mye lettere når vi er to. Vi maser veldig lite så det handler om at vi er 100% selvstendige. Vi maser ikke mye på dem (barneverntjenesten) for vi føler at vi greier oss veldig bra. Vi løser utfordringer» - familien 6.

Fosterforeldrene mener at partneren ikke skal stå alene i vanskelige situasjoner. De mener at de skal være to om å dele ansvaret. Å være to gjør at fosterforeldrene opplever seg mer selvstendige, og trenger mindre hjelp utenfra fordi de løser situasjonene sammen. Fosterforeldrene mener at det er viktig å være to ved vanskelige situasjoner i hjemmet eller to på offentlige møter. I møter kan de utfylle hverandre ved at den ene er tydelig og direkte og den andre mer omsorgsfull og varm. Dessuten får de med seg flere detaljer og kan drøfte møtene seg imellom i etterkant.

Alle fosterhjemmene sier at de er selvstendige i samarbeidet med barneverntjenesten. Med trykk på «veldig» selvstendige. De opplever å greie seg mye selv. Fosterforeldrene opplever å få oppfølging, når de trenger det. Når det røyner på, tar fosterforeldrene kontakt med barneverntjenesten og opplever stort sett å bli hørt. I første omgang prøver fosterforeldrene å ordne opp selv og løse situasjonene med barna i hjemmet.

«....Det var mest i begynnelsen. Da ringte vi barneverntjenesten. Vi har også fått veiledning av barneverntjenesten eller egen veileder til rådighet når det har vært vanskelig. Så vi har fått oppfølging, men ikke så tett på. Jeg opplever at vi ikke synes det er vanskelig å be om hjelp» - familien 3.

Fosterforeldrene opplever å ha god kommunikasjon og at de utfyller hverandre ovenfor hverandre og barna. Ved uforutsette situasjoner, snakker de alltid sammen først og prøver å løse situasjonen. Går ikke dette tar de kontakt med familie og venner - eller i alvorlige situasjoner, barneverntjenesten - for å få hjelp og råd. Fosterforeldrene opplever at barneverntjenesten kan bidra med veiledning, veileder, avlastning og kurs for å endre situasjonen. Barneverntjenesten har også støttet flere familier i møter med ulike instanser. Fosterforeldrene opplevde at det var viktig at øvrig familie og venner tok imot deres barn med åpne armer og at det har betydning for videre kontakt. Holdningen til flere fosterforeldre er at fosterbarna er like mye barnebarn til deres foreldre som de ville vært til deres egne biologiske barn.

Fosterforeldrene beskriver her en stor styrke til å evne å stå i - og løse - vanskelige omsorgssituasjoner. De lar seg ikke bli satt ut som enkeltperson eller familie, og de beskriver seg som veldig selvstendige. Fosterforeldrene viser til en kraft til å løse situasjonene etter hvert som situasjonene oppstår. De opplever også å mestre det krevende omsorgsarbeidet gjennom samarbeid med nær familie og venner, og profesjonelle aktører.

6. Diskusjon

I dette kapittelet vil problemstillingen *Kjennetegn ved ressurssterke fosterfamilier*, samt forskningsspørsmålet bli belyst og diskutert. Først oppsummeres kort resultatene i undersøkelsen, for å synliggjøre hva som skal inn i diskusjonen av empirien. Videre vil empirien bli diskutert opp mot forskning, helsefremmende arbeid og salutogen teori. Diskusjonen skal utforske hvordan funnene kan sees i sammenheng med helsefremmende orientering og den salutogene helsemodellen i en familie og i et individuelt perspektiv.

6.1 Oppsummering av resultater

Funnene viste først at familiene har en god evne til å skape sterke bånd seg imellom i familien. De ser tydelig verdien av samholdet i familien og felleskapet handler mye om de dagligdagse gjøremål. Flere fosterforeldre beskrev at det var hverdagen som var meningsfull. Alle fosterforeldrene var klare på at barna måtte bli helt inkluderte og integrerte i familien. Fosterfamiliene som hadde egne barn formidlet også at barnet som flyttet inn hos dem ble likestilt med deres egne barn. Det sentrale i fosterhjemsarbeidet er at barna som flytter inn utvikler sine kognitive og sosiale ferdigheter, noe som fosterforeldrene beskrev som utfordrende og krevende, men også som en fantastisk reise med positive endringer hos barna. Alle fosterforeldrepårene var opptatt av å ha trygge og stabile hjem som de alle skulle trives i.

Et funn som var felles for alle fostermødre i undersøkelsen var at det var de som var planleggeren og tilretteleggeren i familien. Det var fostermødrene som hadde oversikt over familiens og barnas fysiske og psykiske behov til enhver tid. Dette gjaldt også barnehage/skole, aktiviteter og møter i forbindelse med barna. Fostermødrene satte rammene i familien. De beskriver en intuitiv omsorgssans som gjør at de kommer fort på banen når det er noe med barna. Vanskelige omsorgssituasjoner ble raskt tatt tak i med støtte fra sin mann. Fostermødrene beskrev at de har god støtte i ham. Fosterfedre er «handy» og flinke til å pusse opp og gjøre uteaktiviteter med og uten barn. Han er også stort sett i jobb på dagtid. Fosterfedrene er lekne og rolige med barna, men kan også være den som er mest tydelig og setter klare grenser for barna. Begge fosterforeldrene har gjennomgående godt humør og setter stor pris på hverdagen sammen med barna.

Av fosterforelderens styrker og ressurser kom det frem at fosterforeldrene var veldig sammensveiset og gode på å samarbeide. De hadde gode samarbeidsevner hver for seg og sammen som par. Det resulterte i at de opplevde seg selv som løsningsfokuserte og veldig selvstendige.

Fosterforeldrene ga uttrykk for at de ville ordne opp selv i omsorgssituasjoner, før de spurte om hjelp. De fleste par beskrev at det var viktig å være to i vanskelige omsorgssituasjoner eller i krevende møter som gjelder barna. Ingen av familiene syntes det var vanskelig å spørre om veiledning og støtte hvis de trengte det.

6.2 Diskusjonen

6.2.1 Fosterfamiliens ressurser til å skape sterke bånd og inkludere barna i familien

Det kom klart frem i empirien at fosterforeldrene var opptatt av å utvikle sterke bånd i familien og at barna som flyttet inn måtte inkluderes i deres familie. Det kan virke som at evnen til å ha søkelys på å skape sterke bånd henger naturlig sammen med å inkludere barna som flytter inn. En familie som at det å inkludere barna sammen med egne barn, er en suksessfaktor. Samtidig skapes det da sterke bånd mellom familiemedlemmene. Forskning underbygger resultatet med at høykvalitets-fosterforeldre kjennetegnes som kjærlige, interesserte i å styrke familien gjennom adferd som å anerkjenne barna som fullverdig medlem og ønsker å styrke barnas tilknytning til familien (Berrick et al., 2011 s. 277). Ved at fosterforeldrene utvikler sterke bånd og inkludere barna i familien, kan det generere god tilknytning og stabile fosterhjem (Bunkholdt, 2017 s. 262)

Fra et helsefremmende syn er de fundamentale betingelsene for god helse at mennesker bl.a. har beskyttelse ved å bo i et hus, har mat, økonomi, får utdanning og har gode samfunnssystemer (WHO, 1986). I Norge har vi et politisk system og et samfunn som har valgt at barn med omsorgssvikt som ikke kan bo hos sine foreldre, primært skal bo i fosterhjem, eller bli vurdert til å bo på andre oppfølgingsteder (Sandberg, 2015 s. 14). Som et eksempel på det politiske systemet blir fosterforeldrene anbefalt som fosterhjem etter å ha gjennomført PRIDE-kurs og til slutt godkjente av barneverntjenesten som fosterhjem når barn flytter inn i familiens hus. Barna som flytter inn i fosterhjemmet er likevel priggitt fosterforeldres omsorgsferdigheter og innstilling til barnet. Når alle fosterforeldrene i denne undersøkelsen har en innstilling på å skape sterke bånd og at barna skal bli inkludert i familien, bør det antas at de ivaretar rammer for god helse og adferdsutvikling. Det gjør de ved blant annet å gi barna fundamentale betingelser som husrom, mat og økonomisk trygghet. De følger også opp barnas barnehage/skole, aktiviteter, samt lover og forskrifter som gir retningslinjer for arbeidet deres.

Det kan være flere grunner til at fosterfamilier kan få vansker med å skape gode bånd og inkludere barn i familien. Et av fosterparene ga uttrykk for at det ville vært vanskelig hvis de ikke hadde sett positiv utvikling hos sine egne barn og fosterbarnet. En av årsakene kan være at de voksne og barna i familien og barna som flytter inn, ikke fungerer sammen. Familien opplever fosterbarnas adferd for belastende og stressende. Barna må da kanskje flytte fra fosterfamilien igjen etter en tid. Forskning viser til at utilsiktede flyttinger kan handle om at fosterbarns adferd går utover fosterforeldrenes egne barn (Brown & Bednar, 2006 s. 1505, 1508) (Gundersen & Jessen, 2019 s. 1). Andre årsaker kan være at fosterbarna ikke greier å tilpasse seg fosterfamilien. Stresst og belastningene i situasjonen gjør at fosterfamilien trekker seg. Resultatene fra denne studien om å skape sterke bånd og innlemme barna i familien kan tolkes som positive ressurser som styrker bevegelse mot helseenden på kontinuumet. Sannsynligvis ville en situasjon der barnet måtte flytte fra fosterhjemmet påvirke familiens medlemmer og fosterbarna mot kontinuumets uhelseende. Hvis det blir for mange stressorer som påvirker familien negativt, må kanskje barna flytte ut igjen for å stabilisere familien. Bånd blir brutt og barna blir ikke lenger inkludert i familien. Det blir en situasjon der alle blir tapere, og den uønskede stressituasjonen bør bli bearbeidet gjennom å skape aktivitet som går mot helseenden i kontinuumet (Antonovsky, 2012 s. 27).

Fosterforeldrene oppgir i denne studien at barna som kommer til deres hjem må bli fullt inkludert og sidestilles i familien. Gjennom å skape bånd og inkludere og likestille barna, kan det tolkes som om fosterforeldrene viser til en sterk opplevelse av sammenheng både for seg selv, barnet og familien. Fosterforeldrene gjør barnas opplevelse av sammenheng begripelig gjennom å vise at de bryr seg og vil at barna skal slå rot i familien. De håndterer det gjennom ubetinget å ha tro på at det er det rette for dem og barna, og det blir meningsfullt for både fosterforeldre og barna. Barna ville også sannsynligvis vist motstand eller ikke ønsket å bo i hjemmet på sikt, hvis de opplevde at fosterfamilien ikke var motivert til å huse dem. En studie viser at sosial støtte, og en spesiell evne til å gi omsorg og opplevelse av sosial integrasjon, bidrar til en utvikling av OAS (Langeland, 2009 s. 293). Barna har allerede kommet fra en kaotisk familiesituasjon og trenger å få en begripelig, håndterbar og meningsfull hverdag å orientere seg i. Fosterforeldrene viser til at deres fosterbarn i denne studien utvikler seg positivt, noe som sannsynligvis fører til at barna får utviklet OAS. Det kan innebære at fosterforeldrene greier å regulere barnas følelser og barnas tro på egne ferdigheter. Det kan igjen føre til at barna kan gå ut i livet, uten fosterforeldrenes hjelp til slutt. Det ser ut til at alle fosterfamiliene med eldre barn, i denne studien, har lyktes med å utvikle barnets OAS. Alle barna som kom til dem hadde store omsorgsbehov og barna flyttet naturlig ut på lik linje med

fosterforeldrenes barn, med mål om studier og jobb. Fosterforeldrene oppgir at de alltid vil være der for barnet uansett, etter utflytting, og barna vil fortsatt være en del av familien.

Det er mulig at fosterfamilier og fosterforeldre kan ha et behov for ulike generelle motstandsressurser for å møte stressende omsorgssituasjoner. Bare det å evne å skape bånd og inkludere barna i familien bør kanskje sees på som generelle motstandsressurser i seg selv. Det skjer flere utilsiktede flyttinger av barn fra fosterhjem hvert år, så det å skape sterke bånd og innlemme barna i familien er nødvendigvis ikke så lett. Elisabeth Backe-Hansen med flere viser til forskning de siste årene hvor utilsiktede flyttinger ligger på 39% av barn som må flytte ut av fosterhjemmet (Backe-Hansen, Christiansen, & Havik, 2013 s. 19). Noen årsaker kan være som tidligere nevnt, barnas utførende adferd gjør at fosterforeldre og deres barn ikke håndterer barna som flytter inn. Fosterforeldrene kan også oppleve samarbeidsvansker med barneverntjenesten eller at en av familiemedlemmene får en forringelse av egen helse (Backe-Hansen, Christiansen, et al., 2013 s. 17). At det nesten er 40 % utilsiktede flyttinger etter at barn har flyttet inn kan synliggjøre hvor krevende det er å skape bånd, inkludere og likestille barn som flytter inn i familiens hjem. I salutogenesen beskrives det at samspillet mellom person og omgivelser alltid vil være i forandring, og at det ikke er mulig å gi en liste over generelle motstandsressurser (Langeland, 2014 s. 12). Men Antonovsky ga et kriterium for å identifisere motstandsressurser som uttaler at enhver karakteristikk av en person, gruppe eller omgivelser som kan fremme effektiv mestring av spenning. (Antonovsky, 1979 s. 99). Senere kom han med eksempler på motstandsressurser, og et av disse som er nærliggende å referere til i denne sammenheng er kvaliteten på sosial støtte. Intime, emosjonelle bånd er særs viktige. (Antonovsky, 1979 s. 87). Personer som har nære bånd, løser lettere opp spenninger enn andre som mangler den kvaliteten i sin relasjon Det å ha kognitive og emosjonelle motstandsressurser, og samtidig ha verdier og holdninger som gjør at fosterfamilien står i enhver situasjon, kan bidra til at barna etter en tid skaper bånd og blir inkluderte og likestilte i familien.

6.2.2 Fosterfamiliens ressurser til å utvikle barna

Å endre og utvikle barns adferd har fosterforeldrene i denne studien erfart tar tid. Men fosterforeldrenes opplevelse av å se at barna tar små steg i riktig retning er meningsfullt for dem. Flere familier nevner at det å gi barn mestringsopplevelser, er viktig. Muligens kan det også bidra til å styrke fosterforeldrenes OAS ved at de gjentatte ganger lykkes i å gi barna sine adekvate mestringsopplevelser. Ved å gi barna mestringsopplevelser og fokusere på det positive kan fosterforeldrene legge grunnlaget for at barna tar små mestringssteg, og dermed gradvis styrke

barnas OAS. Fosterforeldrene trekker frem varme og kjærlighet for å utvikle barna i hverdagen. Kjærlighet er grunnleggende for utvikling hos alle barn og noe vi alle trenger for å ha det godt. Tidligere fosterbarn som er knyttet til forandringsfabrikken sier at «Alle trenger kjærlighet - ikke vær redd for å vise det» (Sanner & Forandringsfabrikken, 2017 s. 42). I det å gi varme og kjærlighet må fosterforeldrene også balansere mellom grenser og regulering av adferd. Fokus på kjærlighet har også kommet inn i lov om barneverntjenester § 1-1 som er formålsparagrafen i loven. Det forteller at kjærlighet er noe fosterforeldre må være i stand til å gi barna som kommer i hjemmet. Flere familier i denne studien sa at det er viktig å se hva som ligger bak barnas adferd. Å se hva som ligger bakenfor barnas adferd er et kjent begrep innen traumebevisst omsorg (Jørgensen & Steinkopf, 2013 s. 9). Flere av fosterforeldrene hadde slik kunnskap gjennom kurs arrangert av RVTS, barneverntjenesten og BUFetat.

I Ottawa-charteret hevdes det at helse skapes og leves igjennom menneskers hverdagslivs-settinger (WHO, 1986). En setting er også hvor folk aktivt bruker og former miljøet og skaper eller løser problemer knyttet til helse (Nutbeam & Muscat, 2021s. 362). I det helsefremmende arbeidet er det å arbeide i og med settinger en viktig oppgave. Sentralt i funnene er hva som virker i den omsorgen «familien» gir til barna som flytter inn hos dem. Fosterfamiliens evne til å skape sterke bånd og inkludere barnet er bl.a. avgjørende for barnets videre utvikling. Familiene har også fokus på å gi barna mestringsopplevelser, varme og kjærlighet. Spørsmålet er om fosterfamilier kan defineres som en setting og sted som en kan arbeide *i* og *med* for å utvikle god helse. Settinger kjennetegnes med fysiske grenser, og mennesker har definerte roller i settingen og en organisasjonsstruktur (Nutbeam & Muscat, 2021 s. 362). Det kan forstås at en fosterfamilie kan være innenfor de kjennetegn og definisjoner på en setting som blir lagt frem her. En fosterfamilie arbeider for det meste *i* en setting/familien for å få resultater med barna. Familien er aktivert gjennom å skape bånd, de endrer familiemiljøet sitt så barnet kan passe inn og bli inkludert i familien. De løser sine utfordringer og behov i familien gjennom å gi barna mestringsopplevelser, varme og kjærlighet.

Noen ganger er det nødvendig å arbeide *med* hele settingen for å få til helseforandringer. (Green et al., 2019 s. 499). Man ser på hele systemet og hvordan de ulike delene i settingen forholder seg til hverandre. Det blir da en settingstilnærming. Det kan være myndigheter, flere organisasjoner og foreninger som tidligere nevnt i oppgaven som arbeider *med* settingen (fosterfamilien). Dette innebærer at det noen ganger kan være nødvendig å gjøre endringer i selve settingen og ikke bare fokusere på enkeltindividets helserelaterte adferd (Torp, 2013 s. 771). En fosterfamilie kan være en setting hvor det foregår aktiviteter for helsefremmende arbeid. Fosterforeldrenes mål er å utvikle helsen til de som bor i familien og spesielt til barna som har flyttet inn i familien. En mulig

forutsetning for å få til en god setting å arbeide i, kan tenkes å være å gi barna mestringsopplevelser, varme og kjærlyghet for å skape god helse og utvikling. Settingen kan bli styrket ved at den arbeides «med» fra utsiden for å forbedre mulighetene til å unngå utilsiktet flytting, og at familien ikke mislykkes i omsorgsarbeidet. Muligens kan begrepet setting og settingstilnærming brukes innenfor fosterhjemsomsorgen.

For å nå utviklingsmål hos barnet, ønsker fosterforeldrene som nevnt å gi barna mestringsopplevelser som er tilpasset barna. Fosterforeldrene informerer i studien at det å utvikle barnas adferd tar tid og foregår i små skritt fremover. De forteller at de møter barna i hverdagen ved å følge dem opp i hjem og uteaktiviteter og ofte har samtaler som kan innebære ros og grensesetting. Berrick m.fl. mener at høykvalitets-fosterforeldre kjennetegnes ved at de blant annet er kjærlyge og støttende, styrker barnas tilknytning til familien og verdsetter å være en lagspiller i familien (Berrick et al., 2011 s. 277). Å være tilstede i barnas liv og gi dem mestringsopplevelser kan medføre at barnas livssituasjon blir mer begripelig, håndterbar og meningsfull. Antonovsky uttaler at en person som utvikler sterk OAS blir god til å mobilisere ressurser, til å møte stressfaktorer og vil velge en god mestringsstrategi. Videre beskriver han at en person med svak OAS vil være mer forvirret og kanskje ikke greier å mestre forskjellige situasjoner (Antonovsky, 2012 s. 148). Å vokse opp med voksne som er bevisste på å gi barn mestringsopplevelser, og samtidig ha vekt på det positive og heie barna frem, kan gi barna muligheter for å utvikle seg i riktig retning og utvikle en sterkere OAS. Fosterforeldrene kan da kjenne at de lykkes i omsorgsoppdraget og kan oppleve en styrking av sin egen OAS og familiens OAS blir ytterligere styrket.

Fosterforeldrene i denne studien viser til at kjærlyghet er av betydning for å fremme utvikling hos barna. Som nevnt over er et kjennetegn på høykvalitets-fosterforeldre å kunne gi kjærlyghet og være støttende. Sannsynligvis var livene til barna før innflytning både kaotiske og vanskelige. Ved å oppleve å få kjærlyghet fra fosterforeldrene, kan barna oppleve en tryggere tilværelse. Det å kjenne seg elsket kan bidra til at stresset rundt mange livssituasjoner blir redusert fordi barna føler seg mer sett og verdsatt. En hypotese som Antonovsky lanserte, var at en person med sterk OAS har lettere for å definere opplevelser som mindre stressende, og ville tilpasse seg situasjoner bedre enn en person med svak OAS (Antonovsky, 2012 s. 143). Barna vil antageligvis i økende grad utvikle OAS gjennom kjærlyghet, bli sett og verdsatt, og etter hvert tilpasse seg situasjoner bedre og oppleve situasjoner mindre stressende. Fosterforeldrenes ubetingede kjærlyghet kan bidra til at barnas OAS utvikler seg og at deres hverdag blir mer meningsfull.

Under teorikapittelet ble «livets elv» presentert i den salutogene modellen. «Livets elv» handler om hvordan helse kan være «å svømme med på best mulig måte» (Langeland, 2014 s. 14). I denne undersøkelsen har fosterforeldrene fremhevet hvor betydningsfullt det er å se barnet utvikle seg positivt og hvor viktig samtalene med barna er. I denne sammenhengen er spørsmålet hvorvidt denne helsemetaforen kan brukes i fosterhjemsarbeid for å utvikle barnas OAS og familiens helse forøvrig. Metaforen kan beskrive å svømme ut i en elv og prøve å kurere barnet og beskytte det fra å falle utenfor fossen i elven. Ved at barn flytter inn i et fosterhjem kan det forhindres at barna drukner i fossen. En resurssterk familie kan bidra til å hjelpe barna når de ligger og flyter formålsløst i elven. Fosterforeldrene kan gjennom sitt omsorgsarbeid forebygge, opplyse og fremme utvikling hos barna så barna kan svømme videre mot livskvalitet og velvære (Lindström & Eriksson, 2015 s. 24, 25).

Å være i en elv med bølger kan være stressende nok. Det er viktig å påpeke at stressorer er avgjørende for å utvikle seg og ikke bare er et negativt ladet begrep. Alle blir vi utsatt for forskjellige stressorer i hverdagen, og det handler om hvor motstandsdyktige vi er i møte med disse. Ved å mestre spenninger kan både fosterfamilien og barna få opplevelsen av å lykkes, og helsepilen i kontinuumet vil kunne peke mot helse og ikke uhelse (Langeland, 2012 s. 40, 41). Familien må være robust nok til å tørre å hoppe i elven noen ganger etter barna, for å veilede barna i elven. Familien må også kunne lære barna å bli en god svømmer og en god navigatør i elven, og i sitt eget liv. Da kan familien imøtekomme barnas behov. En slik metafor kan virke opplysende og veiledningsbar for fosterforeldre som står i vanskelige omsorgssituasjoner. Antonovsky beskriver «livets elv» for å få frem ressursene som er i mennesker og at noen greier å opprettholde og bedre helsen, tross forskjellige belastninger. Et viktig spørsmål i salutogenesen blir: Uansett hvor hen en er i livets elv, hva former ens evne til å svømme bra? (Antonovsky, 2012 s. 138).

Det er av stor betydning for alle fosterfamilier at barna som flytter inn i familien utvikler seg og kan fungere i familien og i samfunnet. For å lykkes bør sannsynligvis fosterforeldrene være godt rustet til å takle stressituasjoner og mobilisere generelle motstandsressurser for å møte barnas adferd. Antonovsky trekker frem tre stressfaktorer som kan virke inn på menneskers livssituasjon. Det er kronisk vedvarende stress, stressende livsbegivenheter der det skjer ventede stressituasjoner og akutte, daglige irritasjonsmomenter (Antonovsky, 2012 s. 50). Noen fosterfamilier kan oppleve at de blir stående i en nesten kronisk vedvarende og uløselig stressituasjon med barna. Det er kanskje ikke fullgod match mellom fosterfamilien og barna, og barna vil flytte fra fosterhjemmet fra første dag. Det kan være tungt å endre en slik kronisk stressituasjon og det hele kan ende med at barna flytter ut. For mange stressende livsbegivenheter og akutte, daglige irritasjonsmomenter kan også påvirke hvordan fosterforeldrene løser omsorgsoppgaven sin. Det kan være at fosterforeldrene ikke

greier å møte barnas behov og de opplever å mislykkes i omsorgsarbeidet. Det kan da bli vanskelig for fosterforeldrene å mobilisere motstandsressurser for å løse situasjonen. Antagelig ville fosterfamilier som er godt utrustet, med generelle motstandsressurser og evnen til å iverksette spesifikke motstandsressurser, være bedre i stand til å imøtekomme stressituasjoner som enten angår dem selv eller barna.

Når barna flytter inn i en fosterfamilie har barna ofte tatt skade av tidligere opplevelser. Barna kan fungere uorganisert og ikke være vant til for eksempel morgen- og kveldsrutiner, fungere dårlig i barnehage/skole, og deres adferd kan være preget av enten overaktivitet eller mangel på aktivitet. I teorikapitlet vises det til Antonovskys generelle motstandsressurser og at det må foreligge minst fire motstandsressurser for å utvikle en sterk OAS. Det er meningsfylte aktiviteter, essensielle tanker, kontakt med indre følelser og sosiale relasjoner (Antonovsky, 1979 s. 103) (Lindström & Eriksson, 2015 s. 30). I denne sammenheng kan det tolkes som at for å få til vekst og utvikling i fosterfamilien vises det til at fosterforeldrene bør få til aktiviteter som utvikler og gir barna mestring og mening. Rutiner og mestringsopplevelser for barna må tilrettelegges i hjemmet og ute hvor barna ferdes. Fosterforeldrene må ha essensielle tanker som eksempelvis at barna er likeverdige og skal inkluderes i familien. Fosterforeldrene blir også utfordret på at de må kjenne sitt eget følelsesliv og med fordel også være gode på å forstå andres følelsesliv. Det har sannsynligvis også stor betydningen for barna at fosterforeldrene har gode ferdigheter på sosiale relasjoner. Fosterforeldrene bør kunne forstå hvordan menneskelige relasjoner fungerer og hvordan relasjoner virker inn på familien og barna. Dette for å kunne være rollemodell og veilede barna i mellommenneskelig sammenhenger.

Kjærlighetsbegrepet har i denne oppgaven blitt nevnt som en ressurs som kan utvikle både fosterforeldrenes, barnas og familiens OAS. Men er kjærlighet en motstandsressurs å regne med? I den senere tid har barn som har bodd i fosterhjem krevd at kjærlighetsbegrepet skal inn i fosterhjemsarbeidet og i barnevernloven (Regjeringen.no, 2018). En tilføyelse har blant annet blitt gjort i paragraf 1-1, lovens formål, at loven skal bidra til at barn og unge møtes med trygghet, kjærlighet, forståelse og barna skal få gode oppvekstvilkår (Famliedepartementet, LOV-1992-07-17-100). Det kan tolkes dithen at alle fosterfamilier skal kunne gi kjærlighet til barn. Det er ikke nødvendigvis gitt at alle har motstandsressurser til å greie å gi og formidle kjærlighet over tid, særlig hvis barna har et naturlig behov for å teste ut grenser og finne ut om de kan stole på de voksne. Fosterforeldrene oppgir i oppgaven at det er viktig å håndtere konflikter med en gang og stå i grensettingssituasjoner, og samtidig greie å fokusere på det positive i situasjonen. Det kan være et mellommenneskelig/relasjonelt kunststykke å få til når fosterforeldrene er slitne og stresset i de utfordrende omsorgssituasjonene. I det kompliserte har fosterforeldrene et ønske og motiv om å

være kjærlig og imøtekommende og redde barnet fra mer skade (Rodger et al., 2006 s. 1129). I denne studien gir fosterforeldrene uttrykk for at det er mest viktig å ha fokus på det positive i stedet for det negative i grensesettingssituasjoner. En fosterforelder uttaler at det er viktig å være tålmodig for å kunne se barnet utvikle seg steg for steg. Det kan se ut til at fosterfamilien og fosterforeldrene bør ha motstandsressurser i form av evne til å takle vanskelige stressituasjoner med barna og samtidig greie å formidle kjærlighet i disse stressituasjonene.

For at familien skal fungere som fosterfamilie bør familien ha motstandsressurser som ivaretar dem selv. Det blir som på flyet under et havari: Man må sette på egen maske først, før man kan hjelpe andre. Alle fosterfamiliene som er med i denne oppgaven ga uttrykk for at de var veldig selvstendige, men fikk de vansker med barna så var det ikke problematisk å be om hjelp. Noen omsorgssituasjoner kan bli så krevende at det kan iverksette spesifikke motstandsressurser. Den oppfølgingen som fosterfamilien og fosterforeldrene gir i hverdagen, strekker ikke lenger til. Spesifikke motstandsressurser kan bli iverksatt igjennom at fosterforeldrene tar kontakt med barneverntjenesten. Kanskje har fosterforeldrene behov for ekstern veiledning eller avlastning for å få ned stressituasjonen i sitt hjem. Muligens trenger også barna å få hjelp av spesialisttjenesten gjennom tilrettelegging på skolen, eller psykologisk oppfølging og utredning av BUPA for krevende adferd. Det at fosterforeldrene samarbeider med barneverntjenesten og får utløst spesifikke motstandsressurser, kan bidra til at fosterfamilien orker å stå i en vanskelig periode med barna. Blir hverdagen meningsløs og vanskelig for fosterforeldrenes omsorgsarbeid, blir det viktig at de kan kontakte barneverntjenesten for eventuelt å få ekstern støtte. Hjelp fra spesialisttjeneste eller støtte til avlastning kan bidra til å redusere stress for både fosterforeldrene og barna. Slitasje og brudd med fosterbarna kan da unngås. Det kan se ut som at fosterforeldrene bør inneha motstandsressurser og ferdigheter til å iverksette spesifikke motstandsressurser. Fosterfamilien greier da å ivareta familien og barna får muligheten til å utvikle seg i positiv retning - og utilsiktet utflytting forhindres.

6.2.3 Fosterforeldrenes ressurser og samarbeid med andre

Et av funnene i denne undersøkelsen er at alle fostermødrene som var informanter har en rolle i familien ved å planlegge, tilrettelegge og gjennomføre mange omsorgsoppgaver. Det kan være mange årsaker til at fostermødre får/tar denne rollen. I dette avsnittet skal vi se på en antagelse om at de fleste fostermødrene påtar seg ansvaret fordi de blir frikjøpt for omsorgsoppdraget. Å bli frikjøpt innebærer at en av fosterforeldrene går ut av ordinært arbeid og blir omsorgsperson for barna som flytter inn. Barneverntjenesten dekker da fosterforelderens lønn i en periode, til barna ikke lenger har behov for at fosterforelder er hjemme på heltid. Undersøkelser viser at flere

kommunale fosterhjem delvis eller helt blir frikjøpt fra arbeid for å være sammen med barna. I 2018 var 48 prosent frikjøpt på heltid og 40 prosent var frikjøpt i ett år eller mer (NOU 2018: 18, s. 119). Nesten alle fostermødrene i denne undersøkelsen var også frikjøpt, bortsett fra i én familie der begge var i ordinært arbeid. Det foreligger ikke noen oversikt over hvilke kjønn som dominerer for frikjøp. I denne studien kommer det frem at alle fostermødrene hadde samme rolle. Sannsynligvis kan det også være nærliggende å gå ut ifra at kjønnsrollemønstret i familien påvirker frikjøpet. Magnussen viser til flere forskeres arbeid innen kvinne- og kjønnsforskning, hvor det fremkommer at kjønnsdelingen i familien viser at kvinner ikke bare fremdeles ofte gjør mer omsorgsarbeid og husarbeid i familien, men også ofte har helhetsblikket over, og helhetsansvaret for, arbeidet og at dette ofte sitter i kvinnens kropp (Magnussen, 2015 s. 9). De fleste fostermødrene i mitt studium opplevde seg også som omsorgsfulle, intuitive og trøstende ovenfor barna i sitt omsorgsarbeid. Alle fosterfedrene ga fostermødrene ros for deres omsorgsarbeid i hjemmet. De fostermødrene som ikke var frikjøpte oppga at de fortsatt var den som planla og tilrettela for familien, noe de opplevde som helt greit, så lenge de kunne få avlastning og støtte av mannen sin i hverdagen.

I en travel hverdag fungerer fostermødrene som nevnt som planlegger, tilrettelegger og utfører mange omsorgsoppgaver i hjemmet. Livet deres er full av situasjoner som krever at de tar imot barnas utfordringer og imøtekommer dem daglig med omsorg og kjærlighet. Det er nærliggende å tro at fostermødrene som har en slik travel hverdag har en utviklet sterk OAS som gjør tilværelsen begripelig, håndterbar og meningsfull. Alle gjøremålene fosterforeldrene fortalte om i intervjuene, fra barnas morgenstell, oppfølging av skole og aktiviteter, samt mye husarbeid og litt egne aktiviteter tyder på at de bør ha en sterk OAS for å fungere i hverdagen. Antonovsky viser til at det vil være av betydning at mødre generelt opplever at de har en livsopplevelse av at arbeidet de gjør i hjemmet medfører medbestemmelse og at de opplever arbeidet som sosialt verdsatt (Antonovsky, 2012 s. 107). Arbeidet som fostermødrene gjør i sine hjem, med planlegging, tilrettelegging og omsorgsoppgaver, vises dårlig på skatteseddelen. En fostermor i undersøkelsen sa at hun hadde vært med på å bygge garasjen deres ved å passe på deres fosterbarn når ektemannen hadde fått tiden til å bygge garasjen. Det kan tolkes som at fostermoren her ville understreke at hun har hatt medbestemmelse ved å inngå en avtale med sin mann om tid og omsorg for barna, og at hun opplevde at det ble sosialt verdsatt av barna og mannen hennes. Fostermodre kan også komme til å oppleve overbelastning (Antonovsky, 2012 s. 120). Det er aldri nok tid og det er alltid nok å gjøre. Antonovsky gir uttrykk for at utvikling av OAS ikke nødvendigvis skjer gjennom arbeidet i hjemmet, men dersom mødre opplever sosialt verdsatt beslutningstaking, bidrar det til følelsen av at arbeidet de gjør blir mer meningsfullt (Antonovsky, 2012 s. 123). Det kan resultere i at fostermødrene får en opplevelse av glede og stolthet, og kjenner på et eieforhold til arbeidet. Ut ifra

den generelle motstandsressurs-listen til Antonovsky kan man kanskje trekke ut at fostermødre bør være intellektuelt og kognitivt sterke for å takle opplevelsene og stresset i hverdagen (Antonovsky, 1979 s. 103). Det kan virke som at det er naturlig for barna og familien at hun har de omsorgsfulle, intuitive og trøstende ferdighetene for trivsel og velvære i familien. Fostermodrene forteller at de gir mye av seg selv til familien og familiemedlemmene i hverdagen. Det kan også kreve at hun må være utstyrt med emosjonelle og empatiske motstandsressurser for å møte familiens behov og barnas følelsesliv.

Det kommer frem i undersøkelsen at fosterfedrene følger opp familien tett og at de fleste er i ordinær jobb. Fosterfedrene liker å følge opp barna når de kommer fra jobb, med lek, lekser og aktiviteter. De oppgir å ha et godt samarbeid med sin livspartner om praktiske ting og i omsorgsarbeidet. Likevel viser også denne undersøkelsen at det er flest fosterfedre som har annet arbeid utenfor hjemmet. Forskning tyder på at det tradisjonelt sett har vært mannen som har stått for besørgelse av familien. Selv om flere kvinner nå bidrar på lik linje med mannen, er det fortsatt betydelig kjønnsforskjell i å forsørge familien i Norge i dag (Magnussen, 2015 s. 226). Mye tyder på at det også er mange menn som finner det rimelig å bidra mer til forsørgelsen av familien enn det kvinner gjør, med tanke på hva kvinner gjør av familiearbeid. Fosterforeldrene i denne undersøkelsen, og i andre forskningsresultater, viser at begge fosterforeldrene er motiverte for å være kjærlige foreldre, arbeide i team og ha god kommunikasjon med samarbeidspartnere og utvikle seg i omsorgsarbeidet (Rodger et al., 2006 s. 1129). Selv om de fleste fosterfedrene arbeidet ved siden av omsorgsoppgaven viser funnene i denne studien at de blant annet er kjærlige foreldre, flinke til å arbeide i team med sin livspartner, gode til å samarbeide utad og er deltagende og interesserte i omsorgsoppgaven i familien.

Det kom tydelig frem i denne undersøkelsen at begge fosterforeldrene var enige i at fosterfedrene taklet stress godt både i omsorgssituasjoner i hjemmet og i møter med samarbeidspartnere. Mye kan tyde på at fosterfedrene opplever gode livssituasjoner som de mestrer og opplever seg sosialt verdsatt i. Gjennom å løse stressende situasjoner kan det se ut som fosterfedrene utvikler en sterk OAS. De har trygghet i seg selv til å kunne være tydelige og konsekvente i forskjellige vanskelige situasjoner med barna og samarbeidspartnere. Selv om de fleste er i jobb, greier fosterfedrene å balansere arbeid og omsorgsarbeid i hjemmet. Oppfølgingen og samarbeidet de har med barna og familien i det daglige opplever de som veldig meningsfullt, uansett hvor slitne de er etter ordinær jobb. Å håndtere stress blir en viktig motstandsressurs når vanskelige og utfordrende situasjoner oppstår. Vanskelige omsorgssituasjoner og samarbeidsvansker kan bli lettere å håndtere med mindre stress.

Ser man på de samlede styrkene hos fosterforeldrene, finner man et bredt spekter av generelle motstandsressurser. Det er også en stor sannsynlighet for at fosterforeldrene innehar mange av hverandres motstandsressurser og andre ressurser som ikke er nevnt i denne oppgaven. Mange og gode motstandsressurser bidrar også til at fosterforeldrene er i god stand til å iverksette spesifikke motstandsressurser. Selv om de gjerne vil være selvstendige og løsningsfokuserte, nevnte alle familiene at de ville ta kontakt med barneverntjenesten i vanskelig håndterbare situasjoner.

Fosterforeldrene i undersøkelsen oppgir at de har et sterkt samhold i familien og at de er gode til å støtte hverandre i hjemmet. Alle fosterforeldrene sier at de er veldig selvstendige og at de prøver å løse omsorgsoppgaver før de spør andre. Fosterforeldrene meddeler at de setter av tid til hverandre med én gang en situasjon oppstår og snakker med hverandre om hvordan de skal løse den. Ble situasjonen for vanskelig ringte de enten familie eller barneverntjenesten for å få hjelp.

Fosterforeldrene ønsker at situasjoner skal bli raskt håndterbare og meningsfulle for dem og barna. Det har tidligere blitt nevnt i oppgaven at det er viktig å gi barna mestringsopplevelser for å utvikle en god OAS. Et annet begrep som i de senere årene har stått sterkt i barnevernsarbeidet og som skal fremme barnas mestringsopplevelse, er brukermedvirkning. Både barn og foreldre har for eksempel fått større myndighet gjennom lovverk - og uttalelsesrett i barnevernet (Backe-Hansen, 2016; familiedepartementet, LOV-1992-07-17-100 § 1-6). Det betyr at fosterforeldrene må involvere barna i stor grad i avgjørelser som angår dem. I undersøkelsen ga fosterforeldrene uttrykk for at det var helt naturlig å ta med barna på viktige avgjørelser som involverte dem. Sannsynligvis bidrar fosterfamiliens gode samarbeid innad til at barna opplever mestringsopplevelser og medvirkning, noe som igjen er med på å utvikle barnas OAS. Fosterfamilier har fortsatt liten brukermedvirkning i forhold til den innsatsen de yter for barnet og samfunnet. De fleste oppdragstakere i en fosterfamilie har, som tidligere nevnt i kapittel 2.2. blitt ansatt som frilansere uten partsrettigheter, ferie- og sykefraværsordninger i sin oppdragskontrakt. Tross dårlige premisser finner fosterfamilien mål, står sammen og mobiliserer ressurser for å endre barn til å få et verdig liv. De sparer antagelig også barna og samfunnet for store helseutgifter ved å bidra til å forhindre negativ adferd/utvikling hos barna.

I undersøkelsen gir alle fosterforeldrene uttrykk for å ha gode samarbeidsevner som de bruker i møte med foreldre, barneverntjenesten og øvrige instanser som barnehage/skole, spesialisthelsetjenesten. Ofte må fosterforeldrene samarbeide med forskjellige sektorer på tvers, hvis det blir nødvendig å få hjelp til å utvikle barnas adferd ytterligere. Å kunne samarbeide med hverandre eller andre, kan være en viktig generell motstandsressurs – og noen ganger er det viktig å få inn spesifikke motstandsressurser. Som fosterforeldrene har nevnt i studien, er det viktig å støtte hverandre og få støtte av andre. Samarbeid er en sentral ferdighet i fosterforeldrenes PRIDE-opplæring.

Fosterforeldrene beskriver at de er løsningsfokuserte og veldig selvstendige. De er gode som par å ordne opp selv i hjemmet og i samarbeid med andre. For å lykkes i fosterhjemsoppdraget oppgir fosterforeldrene at gode samarbeidsevner, det å være løsningsorientert, å kunne ordne opp selv og være selvstendig, er viktige egenskaper som gjør at de er fornøyde med omsorgsarbeidet og hverdagen. Men for at fosterforeldrene skal lykkes i sitt fosterhjemsarbeid må også samarbeidspartnere spille på lag.

Det kan se ut til at både politikere og fagfeltet har forstått betydningen av at barn med ustabil bakgrunn trenger gode fosterforeldre og stabile fosterhjem å utvikle seg i. Det har blitt nedsatt arbeidsgrupper av regjeringen eller departement for å rede ut om trygge og stabile fosterhjem (Backe-Hansen, Havik, et al., 2013) (Falch-Eriksen, 2018). Forskjellige forskningscentre som eksempelvis NOVA og Nordlandsforskning gir kunnskap til feltet (Hustad, 2017). Media kan ha en aktiv rolle gjennom intervjuer og artikler om fosterhjemsarbeidet. Barn som har bodd i fosterhjem har fått flere foreninger som påvirker omsorgsarbeidet i fosterhjemmet. I alt kan det oppleves at samarbeidet mellom politikere, forskningsmiljøer, fagfolk, foreninger, media, fosterforeldre og fosterbarna bidrar til å utvikle fosterhjemsarbeidet. Denne tilnærmingen til å ha fokus på stabile fosterhjem og utvikle fosterhjemsarbeidet kan røre ved de fleste grunnsteinene i Ottawa-charterets strategier og innsatsområder (WHO, 1986). Det kan virke som det i Norge i dag, er et system som står for samarbeid og ivaretar fosterhjemsarbeidet. For at barna skal kunne utvikle seg fysisk og få psykisk god helse, bør forholdene legges til rette for at fosterfamilien kan gi god omsorg og samarbeide godt med alle samarbeidspartene rundt barna.

6.3 Metodediskusjon

Reliabilitet viser til hvor pålitelig, konsistent og troverdig resultatene er. Validitet vil si hvorvidt en intervjustudie undersøker det den skal undersøke (Kvale et al., 2015 s. 137, 276).

For å se på reliabiliteten i forskerprosessen vurderte jeg hvor påvirket jeg var som fagperson og hvor troverdig resultatene ville bli i forhold til min forforståelse av ressurssterke fosterfamilier. Det ble valgt en problemstilling som ligger nært til min kunnskap gjennom utdanning og praksis. Problemstillingen bygde seg opp gjennom kunnskap om et nytt felt og et ønske om å utforske feltene sammen. I min forforståelse av fosterfamilier med ressurser som er knyttet til helsefremmende orientering og salutogen teori, har jeg en subjektiv mening om at fosterfamilier har en sterk opplevelse av sammenheng og har utviklet gode motstandsressurser for å møte barnets behov i en ellers travel hverdag. Med min erfaring og kompetanse er det vanskelig å tilstrebe full objektivitet i forskningsstudiet. Men både veiledning fra studieveileder/forsker, samtaler med

kollegaer, samt refleksjoner og bevissthet om min egen posisjon i forskningsstudiet, har bidratt til økt pålitelighet.

For å oppnå validitet har jeg gjennom utarbeidelse av prosjektbeskrivelse, oppgaveseminar og drøftelser med studieveileder og flere studielærere som er forskere, fått bistand som har ført meg på riktig vei. Deres tilbakemeldinger har vært avgjørende for studiens resultat og mine valg.

Fagkollegaer på jobben har også vært til uvurderlig hjelp i refleksjoner og drøftelse av empiriens gyldighet. For å få kvalitet på resultatet må det henge sammen med alle faser i forskningsprosjektet, fra tematisering til rapportering (Kvale et al., 2015 s. 272). For å redusere forforståelse og subjektiv påvirkning har det fra utvelgelse av informanter og utvikling av intervjuguiden, vært bevissthet rundt det å bruke andre enn meg selv for å komme frem til utvalg og ferdigstillelse av intervjuguide. I intervjuene var det viktig å være bevisst min rolle, og ikke påvirke fosterforeldrene ved å stille ledende oppfølgingsspørsmål eller påvirke intervjusituasjonen med andre forstyrrende elementer. Intervjuene ble transkribert på egenhånd, for å få nærhet til fosterforeldrenes fortellinger. For å finne analysemodell ble det søkt gjennom skolenotater, litteratur, forskningsartikler og forskningsfunn rettet mot fosterfamilier, for å lære og velge modell. Valget falt på STC. Analysemodellen oppleves å fungere på forskningsmaterialet, i motsatt fall måtte en annen modell for å analysere den mottatte empirien blitt valgt.

For å ivareta fosterforeldrenes stemme og forskningsresultat hentet ut fra fosterforeldrenes empiri, har det blitt bestrebet å være så tekstnær som mulig. Selv om man skal skrive en analytisk tekst i tredje person og gullsitater i slutfasen av STC, er setningsoppbyggingen og meningsinnholdet i tekst nært hva fosterforeldrene har formidlet. Det har også vært naturlig å bruke direktesitater fra fosterforeldrene for å få frem informasjon som har vært viktig.

De forskjellige feltene er store, og det er sikkert at det finnes flere spørsmål å diskutere hvis en skal se fosterhjem i sammenheng med helsefremmede arbeid og den salutogene helsemodellen. I denne oppgaven har det vært fokus på ressurssterke familier, men hva ville det eksempelvis ha betydning å ha med fosterfamilier som barneverntjenesten ikke definerte som så vellykkede? Sannsynligheten for å få ny informasjon om styrking av fosterfamilier ville vært stor.

7. Konklusjon

Det kom tydelig frem i funnene at det å skape bånd og inkludere fosterbarna inn i familien bidro til å utvikle barna og styrke samholdet i familien. Det var også betydningsfullt og avgjørende å kunne bidra til å endre barnas kognitive og sosiale adferd. Fosterfamilien og fosterforeldrene opplevde omsorgsarbeidet som slitsomt til tider og så at barnas utvikling tok tid. Men gleden ved å se at deres egne barn og fosterbarna utviklet seg gjorde at omsorgsarbeidet var verdt det. Funnene i denne studien samsvarer med annen forskning på kjennetegn ved gode fosterhjem (Berrick at al. 2011) (Hustad, 2017). Det kan tyde på at resultatene i denne studien bekrefter at fosterfamiliene må ha disse kjennetegnene for å få til god utvikling av helse og adferd i fosterhjemmet.

Det kan se ut som at fosterforeldrene har ressurser som gjerne kan forbindes med forskning på kjønn og tradisjonelle rollemønstre. Men at familier har personer med gode ressurser til å planlegge og tilrettelegge hverdagen og personer som er gode til å følge opp familien med stor kjærighet, vil kunne bidra til et vellykket omsorgsoppdrag. Selv om fosterforeldrene opplever seg veldig selvstendige, kan det også være avgjørende å ha gode samarbeidsevner for å kunne ta imot både kunnskap og veiledning for å løse vanskelige omsorgssituasjoner. Det er stor sannsynlighet for at ressurssterke fosterforeldre løser vanskelige og kompliserte omsorgssituasjoner.

Helsefremmende arbeid, med Ottawa-charteret i bunn, kan støtte oppunder funnene fordi de fundamentale rammene om helse allerede er på plass i fosterhjemmet. Fosterfamilien kan også sees som en setting hvor personlig utvikling foregår, og bidrar til utvikling av familien som enhet og utvikling hos barna som bor der. Det er også mange offentlige instanser og mennesker som arbeider utenfor, for å øke kunnskap og ferdigheter i fosterhjemmet og i omsorgsarbeidet.

Å ha ressursfokus kan gjøre at fosterfamiliene og fosterforeldrene kan ha nytte av teorien om opplevelse av sammenheng, gjennom forståelsen av begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet. For å bygge en sterk helse og fungere som en ressurssterk familie bør det stimuleres til bevegelse mot helse-enden på kontinuumet. Har de også kunnskap om generelle og spesifikke motstandsressurser kan det bidra til ferdigheter som gjør at fosterfamilien kan stå bedre i omsorgssituasjoner og kan få hjelp og veiledning til riktig tid.

7.1 Implikasjoner og videre forskning

Funnene i studiet kan tolkes dithen at de kan knyttes opp mot tidligere forskning, helsefremmende arbeid og den salutogene helsemodellen. Å bruke to ressursteorier som ikke har noe særlig tilknytning til fosterhjemsarbeidet, oppleves å etterlate mange spørsmål og svar. I denne studien har det eksempelvis vært fokus på ressurssterke hjem, og oppgaven kunne gitt andre svar om jeg hadde valgt å fokusere på fosterhjem som barneverntjenesten opplevde som krevende og vanskelige å samarbeide med. Videre ble ikke biologiske- og innflyttede barn i familiene involvert i denne studien og disse kunne muligens gitt mer informasjon om kjennetegn på ressurssterke fosterhjem.

Det finnes allerede helsefremmende skoler som arbeider målrettet etter helsefremmende orientering i Norge i dag (Sentralforbund, 2018). Muligens kan det også bli utviklet fosterhjem med helsefremmende orientering, ved mer utforskning. Ved å se på helsefremmende skoler og teori knyttet til helsefremmende arbeid, kan det være at man avdekker funn som kan overføres til fosterhjemsarbeid og bygge fosterfamilier sterkere. Å forske på fosterfamiliens helse etter at et barn har flyttet inn kan også bidra til å gi informasjon som kan styrke fosterhjemsarbeidet og familiens helse.

Videre kunne man se nærmere på å utforske hvordan salutogenese kan brukes i fosterhjem. Kan den salutogene helsemodellen bli et verktøy for veiledning for fosterfamilier? Hvordan skulle man i så fall ha brukt den salutogene modellen i veiledningssituasjonen? En annen vinkling kunne vært å se på hva som utløser stressorer i fosterfamilier og hvordan fosterfamilier håndterer stressorer gjennom sin OAS og gitte motstandsressurser. Kan helsefremmende, salutogene fosterfamilier bli et begrep i fosterhjemsarbeidet i fremtiden?.

Litteraturliste

- 2018:18, N. (2018). *Trygge rammer for fosterhjem*. Oslo 18. desember 2018: Utredning fra et utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 21. april 2017
- Antonovsky, A. (1979). *Health, stress, and coping*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Antonovsky, A. (1996). The salutogenic model as a theory to guide health promotion. *Health Promotion International*, 11(1), 11-18. doi:10.1093/heapro/11.1.11
- Antonovsky, A. (2012). *Helsens mysterium : den salutogene modellen*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Backe-Hansen, E. (2009). *Hvordan motvirke og forebygge utilsiktet flytting fra fosterhjem?*
- Backe-Hansen, E. (2016). Barn og unges medvirkning i barnevernet – hvorfor og hvordan? In: Norges musikkhøgskole ; Senter for forskning i musikk og helse (CREMAH).
- Backe-Hansen, E., Christiansen, Ø., & Havik, T. (2013). *Utilsiktet flytting fra fosterhjem- En litteratursammenstilling*. Retrieved from https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/5195/6378_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Backe-Hansen, E., Egelund, T., & Havik, T. (2010). Barn og unge i fosterhjem : en kunnskapsstatus. *Barn og unge i fosterhjem : en kunnskapsstatus*.
- Backe-Hansen, E., Havik, T., & Grønningsæter, A. B. (2013). *Fosterhjem for barns behov : rapport fra et fireårig forskningsprogram*(Vol. nr. 16/13).
- Barne- likestilling-, o. i. (2010). *Fosterhjemsavtalen*. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnevern/fosterheim-og-fosterheimsavtala/id630511/>
- Barne-, u.-o. f. (2015). *Tilsyn med barn i fosterhjem Veilder*. Retrieved from https://bufdir.no/contentassets/ed7a489b2fbf4c808e4637c037e51450/tilsyn_barn_fosterhjem_veileder.pdf
- Berrick, J. D., Shauffer, C., & Rodriguez, J. (2011). Recruiting for Excellence in Foster Care: Marrying Child Welfare Research With Brand Marketing Strategies. *Journal of Public Child Welfare*, 5(2-3), 271-281. doi:10.1080/15548732.2011.566784
- Berrick, J. D., & Skivenes, M. (2012). Dimensions of high quality foster care: Parenting Plus. *Children and Youth Services Review*, 34(9), 1956-1965. doi:<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.05.026>
- Brown, J. D., & Bednar, L. M. (2006). Foster parent perceptions of placement breakdown. *Children and Youth Services Review*, 28(12), 1497-1511. doi:10.1016/j.childyouth.2006.03.004
- Bufdir. (2019). *Visste du at det finnes tre typer fosterhjem?* Retrieved from https://www.bufdir.no/Fosterhjem/Region_ost/nyheter/typer_fosterhjem/

- Bufdir. (2021). Barn i fosterhjem. Retrieved from https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Barn_og_unge_med_tiltak_fra_barnevernet/barn_i_fosterhjem/
- Bunkholdt, V. (2017). *Fosterhjemsarbeid : fra rekruttering til tilbakeføring* (4. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Eriksson, M., & Lindström, B. (2008). A salutogenic interpretation of the Ottawa Charter. *Health Promotion International*, 23(2), 190-199. doi:10.1093/heapro/dan014
- Eriksson, M., & Lindström, B. (2014). *The salutogenic framework for well-being: Implications for public policy*.
- Falch-Eriksen, A. (2018). *Stabilitet i fosterhjem Internasjonal forskning om barnets behov for trygghet og forutsigbarhet*(Vol. 4/18).
- Familiedepartementet, B.-o. (FOR-2003-12-18-1659). *Forskrift om fosterhjem*. Retrieved from <https://lovdata.no/forskrift/2003-12-18-1659>
- Familiedepartementet, B.-o. (LOV-1992-07-17-100). *Lov om barneverntjenester (barnevernloven)*. Retrieved from <https://lovdata.no/lov/1992-07-17-100>
- Garsjø, O. (2018). *Forebyggende og helsefremmende arbeid*: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Green, J., Tones, K., Cross, R., & Woodall, J. (2019). *Health promotion : planning and strategies* (4th edition Jackie Green, Ruth Cross, James Woodall, Keith Tones. ed.). Los Angeles, Calif: Sage.
- Gundersen, T., & Jessen, J. (2019). Å være fosterfamilie – erfaringene til fosterforeldre og deres egne barn. In: NOVA, OsloMet.
- Hanson, A. (2004). *Hälsopromotion i arbeidslivet*: Studentlitteratur.
- Hustad, B. C. r. (2017). *Fosterhjem og rekruttering*. Retrieved from https://bibliotek.bufdir.no/BUF/101/Fosterhjem_og_rekruttering_sluttrapport.pdf
- Ian, S., & Kate, W. (2003). Matches and Mismatches: The Contribution of Carers and Children to the Success of Foster Placements. *The British Journal of Social Work*, 33(7), 871-884. doi:10.1093/bjsw/33.7.871
- Inkluderingsdepartement, D. k. b.-l.-o. (2015-2016). *Meld. St. 17 Trygghet og omsorg*. Oslo 4. mars 2016
- Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. A. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg. ed.). Oslo: Abstrakt.
- Jørgensen, T. W., & Steinkopf, H. (2013). Trauebevisst omsorg, teori og praksis. *Fosterhjemskontakt*(1), 10-17. Retrieved from <https://rvtssor.no/filer/backup/Artikkel3-Traumebevisstomsorg.pdf>

- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T. M., & Rygge, J. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Langeland, E. (2009). Betydningen av en salutogen tilnærming for å fremme psykisk helse. *Forskning*(4), 288-296. Retrieved from <https://sykepleien.no/sites/default/files/documents/forskning/299456.pdf>
- Langeland, E. (2012). Betydningen av den salutogene modell for sykepleie. *Klinisk sykepleje*, 26(2), 38-48.
- Langeland, E. (2014). *Salutogenese og psykiske helseproblemer : en kunnskapsoppsummering*. Retrieved from <https://www.napha.no/content/14907/salutogenese-og-psykiske-helseproblemer--kunnskapsoppsummering-fra-napha>
- Lillefjell, M., Lindsröm, B., & Espnes, G. A. (NR. 2/2017). Det er der folk lever at helse skapes. Kunnskapsbasert folkehelsearbeid- hvor står vi, hvor går vi? *Utposten- Fagblad for allmenn-og samfunnsmedisin* Retrieved from <https://www.utposten.no/i/2017/2/utposten-2-2017b-692>
- Lindström, B., & Eriksson, M. (2015). *Haikerens guide til salutogenese : helsefremmende arbeid i et salutogent perspektiv*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Magnussen, M.-L. (2015). Familieforsørgelse i menns hverdag.
- Malterud, K. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag*: Universitetsforlaget.
- Mittelmark, M. B., & Hauge, H. A. (2003). *Helsefremmende arbeid i en brytningstid : fra monolog til dialog?* Bergen: Fagbokforl.
- Mittelmark, M. B., Sagy, S., Eriksson, M., Bauer, G. F., Pelikan, J. M., Lindström, B., & Arild Espnes, G. (2017). *The Handbook of Salutogenesis*. Cham: Cham: Springer.
- NESH. (2018). *Forskningsetisk veileder for internettforskning*. Retrieved from <https://www.forskningsetikk.no/globalassets/dokumenter/4-publikasjoner-som-pdf/forskningsetisk-veileder-for-internettforskning-2018-interaktiv.pdf>
- Nutbeam, D., & Muscat, D. (2021). Health Promotion Glossary 2021. *Health Promotion International*. doi:10.1093/heapro/daab067
- Regjeringen.no. (2007). *Oppgave og ansvarsfordeling mellom kommuner og statlige barnevernmyndigheter - herunder om betalingsordninger i barnevernet*. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rundskriv-q-062007---oppgave-og-ansvarsf/id475750/>
- Regjeringen.no. (2010). Fosterforeldrenes arbeidsrettslig stilling og deres sosiale rettigheter. Retrieved from https://www.regjeringen.no/contentassets/b37a812493664e40ab4e161e564d7d1a/fosterforeldres_arbeidsrettslige_stilling.pdf
- Regjeringen.no. (2018). Endringer i barnevernloven fra 1. juli. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/endringer-i-barnevernloven-fra-1.-juli/id2606170/>

- Rodger, S., Cummings, A., & Leschied, A. W. (2006). Who is caring for our most vulnerable children? The motivation to foster in child welfare. *Child Abuse Negl*, 30(10), 1129.
- Sandberg, K. (2015). *Ansvarsforhold for barn plassert utenfor hjemmet etter barnevernloven med tjenester som hører inn under annen lovverk*. Statens helsetilsyn Retrieved from https://www.helsetilsynet.no/globalassets/opplastinger/Publikasjoner/internserien/ansvarsforhold_plassering_barnevernloven_internserien6_2015.pdf/
- Sanner, M., & Forandringsfabrikken, k. (2017). *Barnevernet fra oss som kjenner det : fortellinger fra 62 ungdommer*. Oslo: Forandringsfabrikken kunnskapssenter.
- Sentralforbund, K. (2018). Helsefremmende skole gir bedre skolemiljø. Retrieved from <https://www.ks.no/kommunespeilet/utdanning-og-oppvekst/helsefremmende-skole-gir-bedre-skolemiljo/>
- Sentralforbund, K. (2021). Veiledende satser for fosterhjem og besøkshjem Retrieved from <https://www.ks.no/fagomrader/barn-og-unge/barnevern/veiledende-satser-for-fosterhjem-og-besokshjem-2020/>
- Skogen, J. C., Smith, O. R. F., Aarø, L., E., Siqverland, J., & Øverland, S. (2018). *Barn og unges psykiske helse: Forebyggende helsefremmende folkehelseiltak. En kunnskapsoversikt*. Oslo: FHI Folkehelseinstituttet Retrieved from https://www.rogfk.no/_f/p1/i5d8e3618-24f6-4eb5-b542-27ffb2a23276/fhi-barn-og-unges-psykiske-helse.pdf
- Sundt, H. (Ed.) (2020). *Fosterhjemshåndboken*: Kommuneforlaget.
- Torp, S. (2013). Hva er helsefremmende arbeidsplasser, og hvordan skapes det? *Socialmedicinsk Tidsskrift* 2013;90(6):768-779. *Socialmedicinsk Tidsskrift*, 90, 768-779.
- WHO. (1946). *CONSTITUTION OF THE WORLD HEALTH ORGANIZATION*. New York.
https://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf
- WHO. (1986). The Ottawa Charter for Health Promotion. Retrieved from <https://www.who.int/healthpromotion/conferences/previous/ottawa/en/>
- WHO. (2009). *Milestones in Health Promotion Statements from Global Conferences*.
https://www.who.int/healthpromotion/Milestones_Health_Promotion_05022010.pdf

Vedlegg 1: Vurdering fra NSD

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Å utforske helsefremmende salutogene fosterhjem

Referansenummer

341450

Registrert

17.09.2020 av Vidar Ellefsen - 093501@student.usn.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Sørøst-Norge / Fakultet for helse- og sosialvitenskap / Institutt for helse-, sosial- og velferdslag

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Birgit Brusletto, birgit.brusletto@usn.no, tlf: 90606600

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Vidar Ellefsen, vidella@online.no, tlf: 90280696

Prosjektperiode

15.06.2020 - 01.06.2021

Status

28.06.2021 - Avsluttet

Vurdering (l)

23.10.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet 23.10.2020 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

nsd.no/personvemombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle særlige kategorier av personopplysninger om helse og alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 01.06.2021.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og art. 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a, jf. art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- fonnålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til fonn og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos **NSD**: Lene Chr. M. Brandt
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 2: Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet

Å utforske helsefremmede salutogene fosterhjem

- Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å utforske helsefremmende salutogene fosterhjem. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

- **Formål**

Det skal forskes på fosterfamilier som utøver daglig omsorg for et "offentlig barn"- fosterbarn. Mange fosterfamilier er særlig gode til å møte barnas behov. Det er fosterforeldre som er informanter i denne studien. Av forskningsspørsmål vil fokuset være på -Hva er det som kjennetegner gode og stabile fosterhjem? Det vil bli brukt teori om helsefremmende arbeid og teori om den salutogene modellen for å få frem styrker og ressurser i familien. Det vil være en kvalitativ fremgangsmåte med intervjuer og analyser av fosterforeldrenes informasjon. Det er en masteroppgave i helsefremmede arbeid.

Det presiseres at dere skal ikke snakke spesifikt om deres fosterbarn, men om hva som gjør dere til et vellykket fosterhjem/familie og hvordan dere gjør det og får det til.

Studiet vil bli presentert for arbeidsgiver og de som måtte ønske å høre om det ferdige prosjektet. Masteroppgaven vil også bli skrevet som en artikkel og prøvd bli publisert i et tidsskrift.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Sørøst-Norge, Institutt for helse,- sosial- og velferdsfag er ansvarlig for prosjektet. Jeg som skal utføre prosjektet heter Vidar Ellefsen og er masterstudent på studiet helsefremmende arbeid. Jeg er utdannet barnevernspedagog og arbeider med å rekruttere fosterhjem i fosterhjemtjenesten i Vestfold

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Seks til åtte fosterfamilier vil bli kontaktet for intervju. Det er fosterforeldrepar som blir intervjuet. Utvalgsriteriet vil være fosterfamilier som ansatte i BUFetat og barneverntjenesten opplever som gode og trygge fosterhjem.

Rekruttering av fosterhjem starter opp med epost kontakt med forskjellige avdelinger i BUFetat og til forskjellige barneverntjenester i region sør. Region sør er fra Agder i sør til Buskerud i nord. I eposten vil det bli spurt om ansatte i BUFetat og barneverntjenesten vil videreformidle informasjonsskrivet til aktuelle informanter, og at aktuelle fosterforeldre blir bedt om å ta kontakt direkte med meg dersom de ønsker å delta.

- **Hva innebærer det for deg å delta?**

Hvis du/dere velger å delta i prosjektet, innebærer det at du/dere stiller opp på et intervju. Det vil ta deg/dere ca. en time. Intervjuguiden inneholder spørsmål om hva som gjør deres arbeid som fosterforeldre vellykket. Spørsmålene spenner seg fra egenskaper dere har i familien til

barneoppdragelse. Deres svar vil bli tatt opp på båndopptager. Fra båndopptager vil deres svar bli transkribert, skrevet ordrett av inn i et word dokument. Deres svar danner grunnlaget for analyse og funn.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Navnet og kontaktopplysningene dine/deres vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrig data. Navnelisten vil bli oppbevart på en kryptert minnepinne. Ved intervju vil intervjuet bli overført fra båndspiller og inn på kryptert minne pinne, hvis det ikke er internettforbindelse ved intervjusted. Eller intervjuet kan bli direkte overført til skolens sikre lagringssted, ved tilgang til internett. Videre vil intervjuet bli overført til skolens enhet for sikker lagring av forskningsdata. Transkriberte arbeid og utkast med analyse vil være og foregå på skolens enhet. Kryptert minnepinne vil også være innlåst i skap.

Veileder Birgit Brusletto ved Universitetet i Sørøst-Norge, vil ikke kunne gjenkjenne familier, men innhold i analyse vil bli drøftet med henne.

Ved publikasjon vil jeg påse at deltakeren ikke gjenkjennes. Det som vil bli publisert er ressurser som gjør at fosterforeldre lykkes som fosterhjem.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 01.06.21. Personopplysninger på minnepinne blir da slettet. Det innebærer navn, intervjuer og transskribering. Det som vil være igjen etter prosjektet er en masteroppgave og en oppgave skrevet som en artikkel.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Sørøst-Norge, Institutt for helse,- sosial- og velferdsfag har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Universitetet i Sørøst-Norge, Institutt for helse,- sosial- og velferdsfag ved Birgit Brusletto, birgit.brusletto@usn.no eller telefon 90606600.
Masterstudent Vidar Ellefsen, vidella@online.no eller telefon 90280696.

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig
(Forsker/veileder)

Eventuelt student

-

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Å utforske helsefremmende salutogene fosterfamilier*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Intervjuguide

Intervjuguide:

Spørsmål til fosterforeldre

Helsefremmende:

- Hva er positivt med deres familie?
- Hvis du/dere skal vurdere hvor «godt» det er å leve i familien fra en skala fra 1- til 10, hvor 1. er dårlig og 10. er topp, hvor vil dere ha lagt tallet? Begrunn hvorfor.
- Beskriv rollen du har i familien?
- Hva er viktig som må fungere rundt familien?
- Hvor selvstendig opplever dere er i rollen som fosterforeldre?
- Hvordan opplever dere å samarbeide med andre instanser?
- Hva må man være god på i samarbeid med andre instanser?
- Hvilken gode omsorgsegenskaper har du i oppdragelse av barn?
- Har du noen oppdrager tips som fungerer godt?
- Hva mener du er viktig å ha fokus på for å hjelpe og utvikle barn?
- Hvordan håper dere framtiden blir for dere og barna deres?

OAS/Begripelighet: Sosial forståelse og involvering

- Hvis dere ikke forstår en situasjon, hva gjør du/dere da?
- Hvordan møter du/dere uforutsette situasjoner i hverdagen som familie?

OAS/Håndterbarhet: Fleksibilitet og tillit

- Hva er dere gode på å løse sammen i familien?
- (Hva er dine gode egenskaper i familielivet?)
- Hvilke gode egenskaper har din partner i familielivet?

OAS/Meningsfullhet: Harmoni, ubehagelige følelser og indre spenning

- Hva gjør livet meningsfullt i familien?
- Hva kan gjøres bedre i familien?

Generelle og Spesifikke motstandsressurser:

- Hva mener dere er de viktigste ressursene dere har som familie?
- Nevn 4 ressurser dere mener er viktige for å ha et godt liv i familien?

